

ΤΖΟΝΑΘΑΝ ΓΟΥΙΛΣΟΝ

αντιστρέφοντας την πυραμίδα

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ,
ΤΩΝ ΤΑΚΤΙΚΩΝ & ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Χρίστος Χαραλαμπίδης
ΕΙΣΑΓΩΓΗ Αντώνης Καρπετόπουλος

POLARIS ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τίτλος πρωτοτύπου: Inverting the Pyramid, A History of Football Tactics
Η πρώτη έκδοση του πρωτοτύπου πραγματοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2008
από τον Οίκο Orion Books
Copyright © Jonathan Wilson 2008
Για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο © 2010 Polaris Εκδόσεις

Απόδοση στα ελληνικά: Χρίστος Χαραλαμπόπουλος
Διόρθωση: Συλβί Ρηγοπούλου
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Μαρία Ζαχαριουδάκη
Ιδέα - εικονογράφηση εξωφύλλου: Γιώργος Γούσης

Διατηρούνται όλα τα πνευματικά δικαιώματα. Κανένα τμήμα αυτού του βιβλίου δεν μπορεί να αναπαραχθεί, να αποθηκευτεί σε βάση δεδομένων ή να διαβιβαστεί με οποιαδήποτε μορφή ή με οποιοδήποτε, ηλεκτρονικό, μηχανικό, αντιγραφικό ή κάθε άλλο μέσο, χωρίς προηγουμένως να έχει δώσει άδεια ο εκδότης.

Polaris Εκδόσεις: Βιβλία-Multimedia
Ναυαρίνου 17, 10681 Αθήνα
Τηλ. 210 3836482, fax 210 3807608
www.polarisekdoseis.gr • e-mail: info@polarisekdoseis.gr
ISBN: 978-960-6829-19-2

▲
Περιεχόμενα
▼

Εισαγωγή	7
Πρόλογος	11
Κεφάλαιο πρώτο: Από τη γένεση στην πυραμίδα	21
Κεφάλαιο δεύτερο: Το βάλς και το τανγκό	43
Κεφάλαιο τρίτο: Ο τρίτος αμυντικός	67
Κεφάλαιο τέταρτο: Πώς ο φασισμός κατέστρεψε τα καφέ	87
Κεφάλαιο πέμπτο: Η οργανωμένη αταξία	113
Κεφάλαιο έκτο: Ο ουγγρικός σύνδεσμος	127
Κεφάλαιο έβδομο: Τιθασεύοντας το καρναβάλι	147
Κεφάλαιο όγδοο: Ο αγγλικός ρεαλισμός (1)	183
Κεφάλαιο ένατο: Η γέννηση του καινούριου	215
Κεφάλαιο δέκατο: Το κατενάτσιο	233
Κεφάλαιο ενδέκατο: Μετά τους αγγέλους	267
Κεφάλαιο δωδέκατο: Το ολοκληρωτικό ποδόσφαιρο	295
Κεφάλαιο δέκατο τρίτο: Επιστήμη και ειλικρίνεια	317
Κεφάλαιο δέκατο τέταρτο: Πήγαινε με ως το φεγγάρι	341
Κεφάλαιο δέκατο πέμπτο: Ο αγγλικός ρεαλισμός (2)	371
Κεφάλαιο δέκατο έκτο: Ο προπονητής που δεν υπήρξε άλογο	407
Κεφάλαιο δέκατο έβδομο: Ο κόσμος που αλλάζει	429
Επίλογος	469
Βιβλιογραφία	475
Ευρετήριο	485
Ευχαριστίες	505

Εισαγωγή

Το 1993 είχα γράψει στον *Φίλαθλο* ένα κομμάτι για τις διαφορές ανάμεσα στη Μίλαν του Φάμπιο Καπέλο –που έφτασε τα 58 ματς αήττητη στο Καμπιονάτο έχοντας πετύχει από πέναλτι μόνο ένα γκολ– και τη Μίλαν του Αρίγκο Σάκι, που είχε κερδίσει δύο φορές στη σειρά το Κύπελλο Πρωταθλητριών. Σε εκείνο το κείμενο είχα χρησιμοποιήσει τους όρους «rotation» και «turnover», που είναι δανεισμένοι από το αγγλικό ποδόσφαιρο, τις εκφράσεις «πρεσάρω χαμηλά» και «πρεσάρω ψηλά», που πέρασαν σιγά σιγά στο ποδοσφαιρικό μας λεξιλόγιο, τη φράση «κίνηση χωρίς την μπάλα» και τον όρο «σχηματοποιημένη ανάπτυξη», που ταπεινά δηλώνω ότι είναι μια δική μου προσφορά στη γλώσσα του ελληνικού ποδοσφαίρου.

Ένας συνάδελφος μου είπε ότι υπερέβαλλα, γιατί οι δύο ομάδες έπαιζαν με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή 4-4-2. Τον ρώτησα γιατί τότε παίζουν διαφορετικό ποδόσφαιρο και μου απάντησε: Γιατί έχουν διαφορετικούς παίκτες. Έλα όμως που δεν είχαν: Οι εννέα στους έντεκα ήταν ίδιοι και ο ένας από τους δύο που είχε αλλάξει ήταν ο τερματοφύλακας! Προσπάθησα να του εξηγήσω ότι άλλο είναι η διάταξη και άλλο η στρατηγική, άλλο ο τρόπος παιχνιδιού και άλλο η τοποθέτηση των παικτών. «Καρπετόπουλε, έχεις ένα πρόβλημα», μου είπε. «Αγαπάς το σινεμά πιο πολύ από το ποδόσφαιρο και βλέπεις σκηνοθεσίες, ερμηνείες και χορογραφίες, πράγματα που αμφιβάλλω αν υπάρχουν». Δεν του κράτησα κακία για την κατηγορία, μπορεί να είχε και δίκιο: Το UFO της ιστορίας ήμουν εγώ. Δεκαεπτά χρόνια αργότερα όλοι μιλάνε για συστήματα. Ομολογώ ότι πάλι νιώθω UFO: Είχα μια μικρή συμβολή στο να δημιουργηθεί μια μόδα. Άλλο όμως είναι η μόδα και άλλο η ουσία. Η ουσία είναι το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας.

Οι άνθρωποι που αγαπούν το ποδόσφαιρο δεν είναι υποχρεωμένοι ούτε να κατανοούν τα συστήματά του ούτε όταν πηγαίνουν στο γήπεδο να σπάνε το κεφάλι τους για να καταλάβουν πώς αμύνεται και πώς επιτίθεται μια ομάδα. Αυτό το είδος της απόλαυσης(;) δεν είναι για τους πολλούς, είναι για τους τρελούς. Οι συγκεκριμένοι τρελοί έχουν περάσει στην παιδική τους ηλικία φάσεις αναζήτησης της ουσίας του ποδοσφαίρου, πριν καν καταλάβουν τη δυσκολία του. Οι πιο πολλοί πιστεύουν ότι οι καλύτεροι παίκτες είναι οι πρωταγωνιστές των κόμικ (ο Ρόι Ρέις, π.χ., ή ο Ερρίκ Καστέ...). Αυτό είναι απαραίτητο, γιατί μειώνει στα μάτια τους την αξία των μεγάλων παικτών – οι παιδικοί τους προβληματισμοί δεν είναι αν ο Πλατινί χτυπάει καλύτερα φάουλ από τον Μαραντόνα, αλλά η καλύτερη διάταξη στο subbuteo. Έχοντας καταργήσει προβληματισμούς περί τεχνικής και ατομικής δημιουργίας, αναρωτιούνται τι υπάρχει μετά το προφανές και ποια είναι η αληθινή δυσκολία. Πριν δεις μπροστά σου το φως του Θεού που λέγεται σύστημα έχεις κάνει άλλου είδους τρέλες. Στην Ιταλία είχα έναν καθηγητή που μας δίδασκε την τακτική παρατήρηση, τον Μικέλε Πλάσινο. Είχαμε πάνω από είκοσι χρόνια διαφορά, και όμως είχαμε γεμίσει και οι δύο αλεύρι την τσόχα του subbuteo για να δούμε πώς πρέπει να στήσουμε την ομάδα σε συνθήκες «χιονιού». Μόνη μας διαφορά ότι η μάνα του Μικέλε τού έριξε ένα χέρι ξύλο, ενώ η δική μου με συμπόνεσε. Κατά βάθος πίστευε ότι το παιδί της δεν ήταν καλά. Δεν της δίνω άδικο.

Είναι όμως ο κόσμος των συστημάτων ένας μη αληθινός κόσμος ή μήπως είναι ο πιο αληθινός; Κάποιος θα πει ότι η συστηματολατρεία δεν είναι παρά μια υπερβολή και ως εκ τούτου είναι κάτι σαν φαντασίωση. Δεν συμφωνώ και το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας είναι ένα είδος ευαγγελίου πίστης. Και κυρίως είναι η απόδειξη ότι η ίδια η εξέλιξη του ποδοσφαίρου βασίστηκε στη συστηματοποίησή του, είναι δηλαδή αποτέλεσμα σκέψεων κι εφαρμογών που διάφοροι χρησιμοποίησαν, προσπαθώντας όχι να το κάνουν καλύτερο, αλλά να του δώσουν υπόσταση: Ένα ποδόσφαιρο χωρίς συστήματα είναι ένα ποδόσφαιρο που δεν υπάρχει. Δεν υπερβάλλω: Άραγε τι απεικονίζει καλύτερα τη φύση των μεγάλων ποδοσφαιρικών σχολών, αν όχι η συστηματική τους προβολή; Ποιος δεν έχει δει στους τρόπους που παίζει η Εθνική Γερμανίας μια δημιουργική

αλαζονεία; Ποιος δεν έχει ταυτίσει τις σέντρες με τους Άγγλους; Ποιος δεν έχει δει στο ποδόσφαιρο των Σοβιετικών του Λομπανόφσκι την εικόνα μιας Ανατολικής Ευρώπης που ισορροπούσε μεταξύ παραγωγής και μανιοκατάθλιψης; Και ποιος δεν έχει προβληματιστεί για το πώς είναι δυνατόν η Ίντερ χωρίς κανέναν Ιταλό ποδοσφαιριστή και με προπονητή έναν Πορτογάλο να αποκλείει την Μπαρτσελόνα παίζοντας κατενάτσιο; Θέλω να πω ότι τα συστήματα, η εφαρμογή τους, η εξέλιξή τους είναι κάτι πολύ παραπάνω από το βίτσιο κάποιων τύπων που θέλουν να βάλουν στους ποδοσφαιριστές χαλινάρι και ονομάζονται προπονητές. Στις περισσότερες των περιπτώσεων η σχηματοποίηση βασίζεται σε ανθρωπολογικές παρατηρήσεις, εμπεριέχει μυστικά ζωής. Ο Τζιάνι Μπρέρα, δημοσιογράφος και θεωρητικός του Καμπιονάτο, έλεγε ότι το κατενάτσιο ήταν ο μόνος τρόπος που είχαν οι κοντοπίθαροι Ιταλοί που πνίγονταν στη λάσπη, όταν ξεχειλίζε ο Πάδος, για να αντιμετωπίσουν γιγαντόσωμους λαούς, όπως είναι οι Γερμανοί, οι Σουηδοί και οι Άγγλοι. Δύσκολο να του δώσεις άδικο.

Στο βιβλίο που έχετε στα χέρια σας θα διαβάσετε την πορεία της εξέλιξης και πολλά άγια «εγώ»: Πολλοί από τους προπονητές που εξέλιξαν το ποδόσφαιρο πίστευαν ότι το ανακάλυψαν, ενώ στην πραγματικότητα δεν ήταν παρά οι άγιοι απόστολοι μιας αληθινής θρησκείας. Φυσικά και το 4-4-2 δεν προϋπήρξε του ποδοσφαίρου, όμως ποια πίστη επιβίωσε στο πέρασμα των χρόνων χωρίς κανόνες, εντολές και αρκετή θεολογία; Καμία απολύτως. Δεν θέλω να σας αποκαλύψω τα μυστικά του βιβλίου, γιατί το βιβλίο είναι η απάντηση σε πολλά μυστικά. Θέλω απλά να σας διαβεβαιώσω ότι μετά την ανάγνωσή του πολλές απορίες θα απαντηθούν και αρκετές νέες ίσως προκύψουν. Ο Τζόναθαν Γουίλσον έκανε την έρευνα με αρκετή αγάπη και ο Χρίστος Χαραλαμπόπουλος το μετέφρασε με σεβασμό: Έτσι πρέπει να γίνεται με τα θεολογικά κείμενα. Μετά την ανάγνωσή του, το ποδόσφαιρο δεν θα σας φαίνεται ίδιο, αφού θα έχετε δει κι εσείς το φως του Θεού που λέγεται σύστημα. Ίσως μάλιστα να ψάξετε και μια τσόχα, δύο ομάδες subbuteo και πολύ αλεύρι, για να δείτε ποια διάταξη χρειάζεται σε βαρύ γήπεδο...

Αντώνης Καρπετόπουλος

feliz qui potuit rerum cognoscere causas*

Βιργίλιος, *Γεωργικά*, αρ. 2, 1 490

*Ευτυχής εκείνος που μπορεί να κατανοήσει τις αιτίες των πραγμάτων.

▲ Πρόλογος ▼

Βράδυ, μετά το παιχνίδι του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος του 2004 ανάμεσα στην Αγγλία και την Ελβετία, στο οποίο οι Άγγλοι κέρδισαν με 3-0. Βρισκόμαστε σε ένα τάπας μπαρ στο Μπίρο Άλτο, στη Λισαβόνα. Το κόκκινο κρασί ρέει άφθονο και μία πολυεθνική παρέα δημοσιογράφων συζητά γύρω από την ορθότητα της επιλογής του Σβεν-Γκόραν Έρικσον, να παρατάξει την ομάδα με ένα κλασικό 4-4-2 αντί να προτιμήσει, όπως πολλοί είχαν υποδειξει, το σχηματισμό του «ρόμβου». Βάρυνε η γνώμη των ποδοσφαιριστών ή το ότι είχαν μοιραστεί οι θέσεις στα χαφ, επέβαλε την επιλογή του κλασικού 4-4-2;

«Δεν θα υπήρχε καμία διαφορά, αν έπαιζε με άλλο σύστημα», παρατήρησε ένας Άγγλος συνάδελφος. «Οι ίδιοι παίκτες θα αγωνίζονταν είτε με το ένα είτε με το άλλο σύστημα. Ο αγωνιστικός σχηματισμός δεν παίζει ρόλο. Δεν αξίζει καν να ασχοληθείς με αυτό».

Αγανάκτησα. Καθώς σήκωνα ένα μεθυσμένο δάκτυλο για να διαμαρτυρηθώ, αφού κατά τη γνώμη μου τέτοιοι άνθρωποι δεν θα έπρεπε να παρακολουθούν ποδόσφαιρο, μία μάλλον συνετή συνάδελφος από την Αργεντινή μου κατέβασε το χέρι. «Το σύστημα είναι το μόνο σημαντικό πράγμα», μου είπε. «Δεν αξίζει να γράψεις για τίποτε άλλο».

Τότε κατάλαβα μεμιάς τη βασική ανεπάρκεια του αγγλικού ποδοσφαίρου. Το ποδόσφαιρο δεν έχει να κάνει με τους ποδοσφαιριστές ή τουλάχιστον δεν έχει να κάνει μόνο με τους ποδοσφαιριστές. Έχει να κάνει με τον αγωνιστικό σχηματισμό, με το χώρο, με την έξυπνη διάταξη των ποδοσφαιριστών και την κίνησή τους στο πλαίσιο του επιλεγμένου αγωνιστικού σχηματισμού. (Ίσως θα πρέπει να ξεκαθαρίσω από την αρ-

χή πως όταν αναφέρομαι στην «τακτική» εννοώ ένα συνδυασμό αγωνιστικών σχηματισμών και διαφορετικών τρόπων παιχνιδιού. Ένα 4-4-2 μπορεί να μοιάζει με ένα άλλο 4-4-2 όσο ο μεγάλος παίκτης του αμερικανικού μπέιζμπολ Στιβ Στόουν με τον Ροναλντίνιο.) Η συνάδελφος από την Αργεντινή νομίζω ότι μεγαλοποιούσε την επίδραση που είχαν στο παιχνίδι η καρδιά, η ψυχή, η προσπάθεια, η επιθυμία, η δύναμη, η ταχύτητα, το πάθος και η επιδεξιότητα, που ναι μεν παίζουν το ρόλο τους, αλλά υπάρχει και ένα θεωρητικό υπόβαθρο, απέναντι στο οποίο οι Άγγλοι, όπως και σε άλλους επιστημονικούς κλάδους, φανέρωναν την απροθυμία τους να συνδιαλλαγούν με το αφηρημένο.

Αυτή η αδυναμία είναι κάτι που με εκνευρίζει, αλλά δεν μπορεί να αποδώσει κανείς σε αυτό την αποτυχία του αγγλικού ποδοσφαίρου. Αν εξαιρέσουμε τη χρονική περίοδο του Μεσοπολέμου, δεν είμαι πεπεισμένος ότι το αγγλικό ποδόσφαιρο αποτυγχάνει. Ο Σβεν-Γκόραν Έρικσον μπορεί να λοιδωρήθηκε στο τέλος, αλλά μόνον ο Αλφ Ράμσεϊ κατάφερε να οδηγήσει τρεις συνεχόμενες φορές την Αγγλία στα προημιτελικά μεγάλων διοργανώσεων. Αν και η αποτυχία του Στιβ ΜακΚλάρεν να οδηγήσει την Εθνική Αγγλίας στην τελική φάση του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος του 2008, ήταν πιο οδυνηρή από εκείνη που οι ξενόφοβοι περίμεναν ότι θα σημείωνε ο Έρικσον, μόνον η ιστορία θα δείξει αν αποτελούσε μία... παρωνυχίδα ή την απαρχή μίας αγωνιστικής πτώσης διαρκείας. Και νομίζω ότι θα σήμαινε μία πεισματική άρνηση της πραγματικότητας το να εστιάσουμε στο τι θα μπορούσε να είχε συμβεί, σε περίπτωση που ο Τζέραντ είχε σκοράρει στο τέταρτο λεπτό του δεύτερου ημιχρόνου στο ματς με τους Ρώσους, στη Μόσχα.

Δείτε την Ουρουγουάη ή και την Αυστρία. Η δική τους ποδοσφαιρική πορεία είναι αυτό που θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως παρακμή. Δείτε τη Σκωτία, που παρά τους περιορισμούς που της επιβάλλει το πληθυσμιακό της μέγεθος των πέντε εκατομμυρίων, παλεύει ηρωικά με ισχυρότερους αντιπάλους. Και πιο πολύ απ' όλους δείτε την Ουγγαρία, την ομάδα που τον Νοέμβριο του 1953 έβαλε ταφόπλακα στα αγγλικά όνειρα περί ποδοσφαιρικής ανωτερότητας. Τη στιγμή που ο Φέρεντς Πούσκας, ο μεγαλύτερος ποδοσφαιριστής εκείνης της ένδοξης ομάδας, άφηνε την τελευταία του πνοή, τον Νοέμβριο του 2006, η Εθνική Ουγγαρίας έδινε μά-

χη για να κρατηθεί μέσα στις 100 καλύτερες εθνικές ομάδες του κόσμου, σύμφωνα με την αξιολόγηση της ΦΙΦΑ. Αυτό είναι παρακμή.

Φυσικά, για το αγγλικό ποδόσφαιρο, η ήττα με 6-3 από την Ουγγαρία στο Γουέμπλεϊ αποτελεί ένα σημείο καμπής. Ήταν, βέβαια, η πρώτη εντός έδρας ήττα της Αγγλίας από μία ομάδα της ηπειρωτικής Ευρώπης, αλλά κυρίως ήταν ο τρόπος παιχνιδιού των Ούγγρων που διέλυσε την ιδέα ότι οι Άγγλοι ήταν οι κυρίαρχοι του κόσμου στο ποδόσφαιρο. «Η ιστορία του αγγλικού ποδοσφαίρου και η απάντησή του στην ποδοσφαιρική πρόκληση της ηπειρωτικής Ευρώπης», έγραψε ο Μπράιαν Γκλάνβιλ (ένας από τους μεγαλύτερους Άγγλους αθλητικογράφους) μετά από αυτή την ήττα, στο βιβλίο του *Soccer Nemesis*, «είναι μία ιστορία τρομακτικής ανωτερότητας, που θυσιάστηκε στην ηλιθιότητα, την κοντόφθαλμη προσέγγιση του παιχνιδιού και την αναίτια απομόνωση. Είναι μία ιστορία εγκληματικής σπατάλης ταλέντου, ασυνήθιστης μακαριότητας και ηθελημένης παραπλάνησης». Και αυτό ακριβώς ήταν.

Παρ' όλα αυτά, 13 χρόνια αργότερα, η Αγγλία γινόταν παγκόσμια πρωταθλήτρια. Μπορεί εκείνη η τεράστια υπεροχή να είχε σπαταληθεί, αλλά η Αγγλία παρέμενε ακόμη μέσα στην ομάδα των ισχυρών. Τα τελευταία 50 χρόνια δεν νομίζω ότι άλλαξαν πολλά. Επειδή έχουμε την τάση να αποκλειόμαστε από τις μεγάλες διοργανώσεις, πράγμα που κάνει έναν αποκλεισμό από την οκτάδα περισσότερο οδυνηρό απ' όσο θα όφειλε να είναι, παρ' όλα αυτά η Αγγλία είναι μία από τις οκτώ με δέκα ομάδες που έχουν ρεαλιστικά τις πιο πολλές πιθανότητες να κερδίσουν ένα Παγκόσμιο Κύπελλο ή ένα Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα (παρά τις ακραίες εξαιρέσεις των επιτυχιών της Δανίας, το 1992, και της Ελλάδας, το 2004). Το ερώτημα είναι γιατί η Αγγλία δεν εκμεταλλεύτηκε αυτές τις πιθανότητες. Η επιτυχία είναι πολύ συχνά ένας νεφελώδης στόχος. Ίσως αν οι Άγγλοι είχαν υιοθετήσει μία πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση στο ζήτημα των ποδοσφαιρικών ακαδημιών, αν είχαν επικεντρώσει την προσοχή τους περισσότερο στην τεχνική και την αγωνιστική πειθαρχία, αν είχαν θέσει περιορισμούς στον αριθμό των ξένων ποδοσφαιριστών που χρησιμοποιούν οι ομάδες της Πρέμιερσιπ, αν σταματούσαν να ενισχύουν τον εφησυχασμό των ποδοσφαιριστών, αν ακολουθούσαν κάποια από τις τόσες «μαγικές λύσεις» που έχουν κατά καιρούς προταθεί,

ίσως τότε να είχαν βελτιώσει σημαντικά αυτές τις πιθανότητες διάκρισης. Έτσι κι αλλιώς, η τύχη παίζει το ρόλο της στο ποδόσφαιρο, με αποτέλεσμα η επιτυχία να μην μπορεί να θεωρείται εγγυημένη, ιδιαίτερα σε μία διοργάνωση 6-7 παιχνιδιών.

Υπάρχει μία θεωρία που επιχειρεί να ερμηνεύσει αυτό το φαινόμενο της αδυναμίας της Αγγλίας να διακριθεί σε μία μεγάλη διοργάνωση. Σύμφωνα με αυτήν, η κατάκτηση του Παγκόσμιου Κυπέλλου το 1966 ήταν το μεγαλύτερο κακό που θα μπορούσε να τύχει στο αγγλικό ποδόσφαιρο. Ο αθλητικογράφος Ρομπ Στιν στο βιβλίο του *The Mavericks*, όπως επίσης και ο Ντέιβιντ Ντόουνινγκ στα βιβλία του γύρω από την αντιπαλότητα της Αγγλίας με τη Γερμανία και την Αργεντινή, υποστηρίζουν ότι η επιτυχία του 1966 αποτελεί ένα πισωγύρισμα για την Αγγλία, γιατί ενστάλαξε βαθιά στην ποδοσφαιρική συνείδηση των Αγγλων την πεποίθηση ότι η λειτουργικότητα της ομάδας του Ράμσει ήταν ο μόνος δρόμος για την επιτυχία. Συμφωνώ με τις επισημάνσεις τόσο του Στιν όσο και του Ντόουνινγκ –αν και παραγνωρίζουν και οι δύο την ιδιαιτερότητα της προσωπικότητας του Ράμσει–, αλλά νομίζω ότι το κυρίαρχο ζήτημα δεν είναι ο τρόπος με τον οποίο αγωνίστηκε η ομάδα του Ράμσει, όσο το γεγονός ότι εκείνη η επιτυχία μέσα στο μυαλό γενεών φιλάθλων και προπονητών δημιούργησε ένα στερεότυπο για τον ιδανικό τρόπο με τον οποίο έπρεπε να αγωνίζεται μία ποδοσφαιρική ομάδα. Όμως το ότι ένας τρόπος αποδείχθηκε σωστός κάτω από ιδιαίτερες περιστάσεις και με συγκεκριμένους ποδοσφαιριστές, σε μία συγκεκριμένη εποχή εξέλιξης του παιχνιδιού, δεν σημαίνει ότι θα παραμένει αποτελεσματικός για πάντα. Αν η Αγγλία του 1966 προσπαθούσε να παίξει σαν τη Βραζιλία, πιθανόν να πάθαινε ό,τι κι εκείνη. Θα αποκλειόταν από τη φάση των ομίλων, έχοντας αντιμετωπίσει ομάδες πολύ πιο δυνατές κι επιθετικές από εκείνη, αφήστε που μπορεί να τα πήγαινε χειρότερα ακόμη και από τη Βραζιλία, με δεδομένο ότι δεν είχε ποδοσφαιριστές με την τεχνική κατάρτιση των Βραζιλιάνων. Αν κάτι ξεχωρίζει τους προπονητές που υπήρξαν επιτυχημένοι για μεγάλη χρονική περίοδο – τον σερ Άλεξ Φέργκιουσον, τον Βαλερί Λομπανόφσκι, τον Μπιλ Σάνκλι, τον Μπόρις Αρκάντιεφ – είναι η ικανότητά τους να εξελίσσονται. Οι ομάδες τους παρουσίασαν διαφορετικά αγωνιστικά πρόσωπα, όμως όλοι τους είχαν

τη διαύγεια να αναγνωρίσουν τη χρονική στιγμή που έπρεπε να εγκαταλείψουν μία συνταγή επιτυχίας, η οποία είχε κλείσει τον κύκλο της, και παράλληλα είχαν το όραμα και το σθένος να δημιουργήσουν μία νέα.

Αυτό που θέλω να πω είναι ότι δεν πιστεύω πως υπάρχει ένας συγκεκριμένος «ιδανικός» τρόπος για να αγωνιστεί μία ομάδα. Ναι, από συναισθηματικής και αισθητικής πλευράς, με ενθουσιάζει πολύ περισσότερο ο τρόπος με τον οποίο αγωνίζεται η Άρσεναλ του Βενγκέρ από το ρεαλισμό της Τσέλσι του Μουρίνιο, αλλά αυτό είναι προσωπική άποψη. Δεν μπορείς να πεις ότι ο ένας τρόπος είναι σωστός και ο άλλος λανθασμένος. Γνωρίζω επίσης πολύ καλά πως πρέπει να κάνεις κάποιους συμβιβασμούς ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη. Σε θεωρητικό επίπεδο, είμαι πιο κοντά στο αγωνιστικό στυλ της Δυναμό του Λομπανόφσκι ή της Μίλαν του Καπέλο. Βέβαια μέσα στο γήπεδο, όταν στο πανεπιστήμιο για δύο χρόνια είχα τη δυνατότητα να διαμορφώνω το αγωνιστικό στυλ της κολεγιακής μου ομάδας (των δευτεροετών και των τριτοετών, τουλάχιστον), παίζαμε ιδιαίτερα αποτελεσματικά. Οφείλω να παραδεχθώ ότι δεν ήμασταν ιδιαίτερα καλοί και, παρόλο που τα παιδιά αγωνίστηκαν όσο καλύτερα μπορούσαν, νομίζω ότι –από αισθητικής πλευράς– θα μπορούσαμε να παίξουμε λίγο πιο όμορφα απ’ όσο παίζαμε. Πάντως, πρέπει να σημειώσω ότι μέσα στους πανηγυρισμούς με τις μιροποσίες που ακολουθούσαν την κατάκτηση του πρωταθλήματος, δεν είδα κανέναν πρόθυμο να δηλώσει ότι τον ενοχλούσε ο τρόπος που παίζαμε.

Το να υποστηρίξει κάποιος ότι ο ιδανικός τρόπος παίξιματος είναι εκείνος με τον οποίο σημειώνονται οι περισσότερες νίκες, είναι μία αφελής απλούστευση, την οποία υιοθετούν μόνον εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η επιτυχία μετριέται με τους βαθμούς και τα κύπελλα. Στο ποδόσφαιρο υπάρχει χώρος και για το ρομαντισμό και για την ουτοπία. Αυτή η αντιπαλότητα ανάμεσα στην ομορφιά και τον κυνισμό, ανάμεσα σε αυτό που οι Βραζιλιάνοι αποκαλούν «ποδόσφαιρο της τέχνης» και «ποδόσφαιρο των αποτελεσμάτων» είναι διαρκής, επειδή είναι θεμελιώδης όχι μόνο για τον αθλητισμό αλλά και για την ίδια τη ζωή. Να κερδίσεις ή να παίξεις όμορφα; Είναι δύσκολο να βρω μιαν απάντηση που να μη δανείζεται στοιχεία και από τα δύο άκρα, τον ιδεαλισμό και το ρεαλισμό. Η μεγάλη πρόκληση είναι να διαμορφώσει κάποιος το ιδανικό

μείγμα. Η δόξα δεν είναι ένα απόλυτο μέγεθος, διαμορφώνεται από το χρόνο και τις συνθήκες. Οι Άγγλοι φιλάθλοι βαριούνται γρήγορα μία ομάδα που επιλέγει την αργή ανάπτυξη με μικρές πάσες, όπως για παράδειγμα στην πρώτη περίοδο του Καπέλο στη Ρεάλ Μαδρίτης, όταν οι φιλάθλοι αποδοκίμαζαν τον Φερνάντο Ιέρο, όποτε επιχειρούσε τις βαθιές και ακριβείς μπαλιές του για να βρει τον Ρομπέρτο Κάρλος. Στην ευαισθησία των φιλάθλων τού σήμερα, η απέχθεια που νιώθουν οι Άγγλοι για τους ποδοσφαιριστές που πέφτουν με ευκολία για να κερδίσουν φάουλ ή πέναλτι φαίνεται, πράγμα που δεν ευσταθεί, ότι δεν έχει καμία σχέση με την ενόχληση που προκαλεί ένας τέτοιος αργός τρόπος ανάπτυξης με πάσες, που στις αρχές του 20ού αιώνα οι ποδοσφαιριστές θεωρούσαν ότι δεν ταίριαζε σε άντρες.

Μπορεί το ποδόσφαιρο να είναι κάτι παραπάνω από τη νίκη ή την ήττα, αλλά κανείς δεν μπορεί να παραγνωρίσει τη σπουδαιότητα της νίκης. Ο Βενγκέρ μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αποδεικνύεται ασυγχώρητα ουτοπιστής, αλλά ο τρόπος με τον οποίο αγωνίστηκε στον τελικό του κυπέλλου του 2005 δείχνει ότι ακόμη και αυτός αναγνωρίζει τη σημασία της νίκης. Το να κατηγορεί κάποιος τον Ράμσεϊ, επειδή κατάφερε τη μόνη μεγάλη διάκριση του αγγλικού ποδοσφαίρου, είναι μία πολυτέλεια που δεν έχουν οι Άγγλοι φιλάθλοι. Είναι ασυγχώρητη ξεροκεφαλιά, αντί να τον επαινούν για την αποτελεσματικότητα της τακτικής του, να τον θεωρούν καταστροφέα του αγγλικού ποδοσφαίρου.

Δεν υποστηρίζω ότι πρέπει να αγνοήσουμε τελείως όλη αυτή τη συζήτηση για την αποτυχία της Αγγλίας να διακριθεί σε διεθνές επίπεδο. Είναι σπάνιο φαινόμενο να υπάρχει μία ομάδα που να παίζει εξαιρετικό ποδόσφαιρο στον κόσμο, και ακόμη σπανιότερο να κερδίζει αυτή η ομάδα το Παγκόσμιο Κύπελλο. Η περίπτωση της Βραζιλίας το 2002, που συμπτωματικά απέκλεισε όλους τους αντιπάλους της, είναι μοναδική, αλλά ακόμη κι εκείνη η Βραζιλία έμοιαζε με υπερδύναμη, αν έμπαινες στον κόπο να τη συγκρίνεις με το αγωνιστικό πρόσωπο που έδειξε στον προκριματικό όμιλο ή με τους αντιπάλους της στην τελική φάση του Μουντιάλ. Οι περισσότεροι είχαν αποδυναμωθεί από τραυματισμούς ποδοσφαιριστών, ήταν κουρασμένοι ή είχαν προβλήματα πειθαρχίας, και παραδόθηκαν φυσιολογικά. Η Γαλλία ήταν η καλύτερη ομάδα στο

Παγκόσμιο Κύπελλο του 1998, αλλά την ανωτερότητά της την έδειξε μόνο στον τελικό. Δύο χρόνια αργότερα ήταν εμφανώς η καλύτερη ομάδα στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα του 2000, αλλά αν το παιχνίδι τελείωνε ένα λεπτό νωρίτερα, θα έχαναν στον τελικό από τους Ιταλούς.

Μην ξεχνάτε πως οι δύο καλύτερες ομάδες όλων των εποχών, η Ουγγαρία του 1954 και η Ολλανδία του 1974, έχασαν και οι δύο στον τελικό από τη Γερμανία, πράγμα που μπορεί να είναι ή και να μην είναι σύμπτωση. Η τρίτη, ίσως, καλύτερη ομάδα της ιστορίας, η Βραζιλία του 1982, δεν έφτασε ούτε καν στην τετράδα. Αν εξαιρέσει κάποιος το Παγκόσμιο Κύπελλο του 1966, η μεγαλύτερη επιτυχία της Αγγλίας ήταν στο Μουντιάλ του '90, μία διοργάνωση που έμεινε στη μνήμη των φιλάθλων για τα δάκρυα του Γκασκίν και τον αποκλεισμό της Αγγλίας στα πέναλτι (ένα γεγονός του οποίου η σημασία υπογραμμίστηκε τόσο πολύ, που έγινε βαρετό, αλλά τότε που συνέβη είχε έναν ιδιαίτερα τραγικό απόηχο): ωστόσο αποτέλεσε ουσιαστικά το έναυσμα για την ποδοσφαιρική ανάπτυξη της δεκαετίας του '90. Και όμως, η προετοιμασία της Εθνικής Αγγλίας για εκείνο το Παγκόσμιο Κύπελλο ήταν απαράδεκτη. Το αγωνιστικό πρόσωπο που έδειξαν στα προκριματικά ήταν άθλιο, ο προπονητής της ομάδας, ο Μπόμπι Ρόμπσον, δεχόταν καθημερινά τις εξευτελιστικές επιθέσεις του Τύπου, είχε απαγορευτεί η είσοδος των εκπροσώπων του Τύπου στο προπονητικό κέντρο ύστερα από τις αποκαλύψεις για τις σχέσεις κάποιων ποδοσφαιριστών με μία τοπική υπεύθυνη δημοσίων σχέσεων, και όλη αυτή η ατμόσφαιρα βρισκόταν κάτω από τη σκιά του χουλιγκανισμού. Έναντι της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας και της Αιγύπτου, η Αγγλία ήταν απειλητική, ενώ στη συνέχεια με αντιπάλους το Βέλγιο και το Καμερούν ήταν τυχερή. Μόνο στα δύο παιχνίδια που δεν κέρδισε, με την Ολλανδία και τη Γερμανία, έπαιξε καλό ποδόσφαιρο. Στην ουσία, η μόνη ομάδα που οι Άγγλοι κέρδισαν μέσα στα 90 λεπτά του κανονικού αγώνα ήταν η Αίγυπτος. Όμως, μυστηριωδώς, το αγωνιστικό πρόσωπο εκείνης της Εθνικής ήταν υπεύθυνο σε μεγάλο βαθμό για την επανάσταση της ποδοσφαιρικής μεσαίας τάξης.

Στη διάρκεια μίας αγωνιστικής περιόδου, υπάρχουν πράγματα που πρέπει να ξεπεράσεις για να φτάσεις κάπου, όπως η τύχη, η κακιά στιγμή, οι τραυματισμοί, τα λάθη των ποδοσφαιριστών, τα λάθη των διαιτη-

τών, αλλά εκείνη η ομάδα πήγε πολύ μακριά, ακόμη πιο μακριά απ' όσο θα την οδηγούσαν τα 7 ματς εκείνου του καλοκαιριού. Το ότι έχουν περάσει 40 χρόνια, χωρίς να έχει κατακτηθεί από την Εθνική Αγγλίας ούτε ένα τρόπαιο είναι ενοχλητικό, αλλά για το γεγονός αυτό έχουν ευθύνη προπονητές, ποδοσφαιριστές, παράγοντες, αντίπαλοι. Ωστόσο, η... Ξηρασία τίτλων για μία τόσο μεγάλη χρονική περίοδο δεν συνιστά παρακμή. Πιθανόν να υπάρχει κάποιο στοιχειώδες λάθος στον τρόπο που οι Άγγλοι παίζουν ποδόσφαιρο, καθώς και μία συνειδητή αντίδραση σε κάθε ποδοσφαιρική πρόοδο, ένας ιδιότυπος λουδισμός που δεν βοηθά την προσπάθεια για ποδοσφαιρική διάκριση, αλλά δεν μπορεί να βασίσει κάποιος σε αυτά τα χαρακτηριστικά μία λεπτομερή αξιολόγηση του αγγλικού ποδοσφαιρικού οικοδομήματος, υπολογίζοντας μόνο τις επιδόσεις της Εθνικής Αγγλίας στις μεγάλες διοργανώσεις.

Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να θολώνει τα εθνικά ποδοσφαιρικά χαρακτηριστικά, αλλά η παράδοση, καθώς μεταφέρεται από προπονητές, ποδοσφαιριστές, αθλητικογράφους και φιλάθλους, είναι αρκετά ισχυρή, για να διατηρεί ευδιάκριτα αυτά τα χαρακτηριστικά. Αυτό που κατάλαβα γράφοντας αυτό το βιβλίο είναι ότι κάθε χώρα ανακάλυψε αρκετά σύντομα τις ποδοσφαιρικές της δυνατότητες, ωστόσο φαίνεται να μην τις εμπιστεύεται. Το βραζιλιάνικο ποδόσφαιρο χαρακτηρίζεται από το έμφυτο ταλέντο και τον αυτοσχεδιασμό, αλλά με το πέρασμα των χρόνων υιοθετεί την αμυντική οργάνωση των Ιταλών. Το ιταλικό ποδόσφαιρο χαρακτηρίζεται από τον κυνισμό και τον ευφυή τακτικισμό, και όμως σαν να νιώθει δέος μπροστά στη φυσική δύναμη των Άγγλων. Το αγγλικό ποδόσφαιρο χαρακτηρίζεται από την ενέργεια και το πείσμα, αλλά θεωρεί πως πρέπει να μιμηθεί την τεχνική των Βραζιλιάνων.

Η ιστορία της ποδοσφαιρικής τακτικής μοιάζει να είναι η ιστορία δύο αλληλοσυνδεόμενων ζευγαριών αντιθέσεων. Από τη μία πλευρά βρίσκεται το ζεύγος της αισθητικής απέναντι στο αποτέλεσμα, και από την άλλη η τεχνική με τη δύναμη. Το στοιχείο που επιτείνει τη σύγκυση αφορά εκείνους που, ενώ γαλουχήθηκαν με την ποδοσφαιρική παιδεία που αναγνώριζε την υπεροχή στην τακτική, είχαν την τάση να υιοθετούν μία περισσότερο δυναμική προσέγγιση στο παιχνίδι, προκειμένου να σημειώσουν αποτελέσματα. Αντιθέτως, εκείνοι που είχαν ως βασικό πο-

δοσφαιρικό χαρακτηριστικό τους τη δύναμη, επέλεξαν το ρεαλισμό της τακτικής. Και η ομορφιά του ποδοσφαίρου, ή τουλάχιστον αυτό που αρέσει στον κόσμο να βλέπει, επαφίεται στην εκτίμηση του θεατή. Οι Βρετανοί φίλαθλοι μπορεί να θαύμασαν (αν και νομίζω ότι οι περισσότεροι δυσφόρησαν με) το εγκεφαλικό παιχνίδι ανάμεσα στη Μίλαν και τη Γιουβέντους στον τελικό του Τσάμπιονς Λιγκ το 2003, στο Ολντ Τράφορντ, αλλά αυτό που περίμεναν να δουν ήταν το ποδόσφαιρο του τύπου «μέσα σε όλα», που παίζεται στην Πρέμιερ Λιγκ. Αυτό βέβαια είναι λίγο άδικο για το ποδόσφαιρο που παρουσιάζουν οι ομάδες της Πρέμιερ Λιγκ, που είναι ασυγκρίτως πιο τεχνικό και πιο επιδέξιο σε σχέση με αυτό που παιζόταν μόλις δέκα χρόνια πριν. Το αγγλικό ποδόσφαιρο είναι πολύ πιο γρήγορο και έχει μικρότερα ποσοστά κατοχής σε σχέση με αυτό που παίζεται σε άλλα μεγάλα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. Αν κρίνω, μάλιστα, από το ποσόν που πήραν οι ομάδες της Πρέμιερ Λιγκ για την πώληση των τηλεοπτικών δικαιωμάτων των παιχνιδιών τους σε χώρες εκτός Αγγλίας (650 εκατομμύρια λίρες στερλίνες για τρία χρόνια, με χρόνο έναρξης της συμφωνίας το 2007), ο υπόλοιπος κόσμος εκτιμά πολύ το θέαμα που προσφέρει το αγγλικό ποδόσφαιρο.

Στα μέσα της δεκαετίας του '50 κυκλοφόρησαν αρκετά βιβλία που προσπάθησαν να τεκμηριώσουν την ποδοσφαιρική παρακμή της Αγγλίας. Το βιβλίο του Γκλάνβιλ ήταν ίσως το πιο οργισμένο, αλλά ήταν εξίσου αποκαλυπτικό με το βιβλίο *Soccer Revolution* του Βίλι Μάισλ, αδελφού του μεγάλου Αυστριακού προπονητή Ούγκο Μάισλ. Καθώς είναι πιστός αγγλόφιλος όσο μόνο ένας μετανάστης θα μπορούσε να είναι, το βιβλίο του μοιάζει περισσότερο με θρήνο. Για τον Γκλάνβιλ όσο και για τον Μάισλ, με το εφόδιο της εμπειρίας που διαθέτουν και οι δύο, η καταδίκη του αμετανόητου συντηρητισμού του αγγλικού ποδοσφαίρου έχει λογική. Μπορεί, μάλιστα, αυτή η θέση τους να θεωρηθεί μέρος μίας γενικότερης πολιτιστικής επίθεσης εναντίον ενός κατεστημένου που είχε επιβλέψει το τέλος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, η οποία δεν είχε βρει ακόμη το νέο ρόλο που έπρεπε να παίξει. Η αγγλική στενοκεφαλιά ευθυνόταν για την απώλεια της ποδοσφαιρικής υπεροχής. Ναι, κάποια στιγμή και ο υπόλοιπος κόσμος θα έφθανε στο ποδοσφαιρικό επίπεδο των Άγγλων και, όπως κουραστικά επισημαίνει ο Γκλάνβιλ, ο μαθητής

συνήθως ξεπερνά το δάσκαλο. Οι Άγγλοι δάσκαλοι του ποδοσφαίρου, όμως, με την αλαζονεία και τον απομονωτισμό τους συμμετείχαν στη διαδικασία που οδήγησε στην πτώση τους.

Αυτά συνέβησαν τότε. Η πτώση της Αγγλίας από το βάθρο της δεν αποτελεί πια είδηση. Αυτό το βιβλίο, παρακολουθώντας την εξέλιξη της ποδοσφαιρικής τακτικής, επιχειρεί να εξηγήσει πώς φτάσαμε έως εδώ. Υπό αυτή την έννοια, ανήκει στην ίδια οικογένεια με τα βιβλία *Soccer Nemesis* και *Soccer Revolution*, αλλά προσεγγίζει το ζήτημα από μία διαφορετική οπτική. Δεν εξετάζει την πτώση του αγγλικού ποδοσφαίρου αλλά την αδυναμία ανόδου του. Είναι, λοιπόν, ένα βιβλίο ιστορίας, δεν είναι ένα «κατηγορώ».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Στη Βρετανία ο όρος «σέντερ χαφ» χρησιμοποιείται συνήθως για να ορίσει τη θέση ενός κεντρικού αμυντικού. Ιστορικά, υπάρχουν λόγοι γι' αυτό, που εξηγούνται στην αρχή του τέταρτου κεφαλαίου. Για λόγους, όμως, που έχουν να κάνουν περισσότερο με την ακρίβεια, χρησιμοποιώ τον όρο «σέντερ χαφ» για να ορίσω τη θέση του κεντρικού μέσου στο σύστημα 2-3-5. Ελπίζω ότι όλοι οι άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται για να ορίσουν τις θέσεις των ποδοσφαιριστών σε ένα σύστημα είναι αυτεξήγητοι.

Από τη γένεση στην πυραμίδα

▼

Εν αρχή ην το χάος, και το ποδόσφαιρο δεν είχε καμία μορφή. Μετά ήρθαν οι βικτοριανοί, που το κωδικοποίησαν, και κατόπιν οι θεωρητικοί, που το ανέλυσαν. Η αναγνώριση της σπουδαιότητας της τακτικής –ή ό,τι μπορούσε να την θυμίζει– και η συζήτηση γύρω από αυτήν, εμφανίστηκε στο προσκήνιο στο τέλος της δεκαετίας του 1920. Βέβαια, ακόμη και στις αρχές της εμφάνισης του ποδοσφαίρου, εκεί γύρω στο 1870, οι άνθρωποι καταλάβαιναν κάπως ότι ο τρόπος που παρατάσσονταν οι ποδοσφαιριστές μέσα στο γήπεδο διαδραμάτιζε καθοριστικό ρόλο όσον αφορά τον τρόπο που παιζόταν το παιχνίδι. Στα άγουρα χρόνια του παιχνιδιού, όμως, δεν γινόταν λόγος για τόσο εξεζητημένα πράγματα, όπως είναι η τακτική.

Πολλοί διαφορετικοί πολιτισμοί έχουν να παρουσιάσουν στην ιστορία τους παιχνίδια με μπάλα που την κλοτσούν άνθρωποι, αλλά παρά τους ισχυρισμούς Ρωμαίων, Ελλήνων, Αιγυπτίων, Μεξικάνων, λαών της Καραϊβικής, Κινέζων ή Ιαπώνων, ότι αυτοί επινόησαν το παιχνίδι, το σύγχρονο ποδόσφαιρο έχει τις ρίζες του στο παιχνίδι που έπαιζαν οι λαϊκές τάξεις τον Μεσαίωνα. Οι κανόνες, όσοι τέλος πάντων υπήρχαν, διέφεραν από τόπο σε τόπο, αλλά σε αυτό το παιχνίδι υπήρχαν δύο αντίπαλες ομάδες που προσπαθούσαν να προωθήσουν μία χονδροειδή σφαιρική κατασκευή –που θύμιζε μεγάλη μπάλα– σε ένα τέρμα που βρισκόταν στο τέλος ενός νοητού γηπέδου. Ήταν ένα παιχνίδι βίαιο, άναρχο, χωρίς κανόνες, το οποίο επανειλημμένα είχε κηρυχθεί παράνομο. Στις αρχές του 19ου αιώνα, όμως, τα δημόσια σχολεία –τη μορφή των οποίων διαμόρφωσαν οι υπερασπιστές μίας στιβαρής χριστιανοσύνης– αποφάσισαν ότι ο αθλητισμός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να συμβάλει στη διαπαιδαγώ-

γηση των μαθητών τους. Τότε το παιχνίδι οργανώθηκε και πήρε μία μορφή που μοιάζει με αυτήν του ποδοσφαίρου του σήμερα. Βέβαια, πριν από την ύπαρξη και την ανάπτυξη οποιασδήποτε στρατηγικής, έπρεπε να συζητηθεί ένα συνεκτικό σύνολο κανόνων διεξαγωγής του παιχνιδιού.

Ακόμη και στο τέλος του 19ου αιώνα, όταν άρχισαν να αναπτύσσονται οι πρώτοι αγωνιστικοί σχηματισμοί, σπανίως οι άνθρωποι ασχολούνταν μαζί τους. Στα πρώτα χρόνια της εξέλιξης του ποδοσφαίρου, ακόμη και η ιδέα της τακτικής και του αγωνιστικού σχήματος, με πίνακες όπου θα σημειώνονται με την κιμωλία συμπαίκτες, αντίπαλοι και κινήσεις, ήταν αδιανόητη. Παρ' όλα αυτά, η ανάπτυξη του παιχνιδιού είναι διαφωτιστική, γιατί μας αποκαλύπτει την ύπαρξη μίας γενικής θεωρίας του ποδοσφαίρου –αθέατης τις πιο πολλές φορές–, έτσι που παραγνωρίζεται η συμβολή της στη διαμόρφωση της βρετανικής αντίληψης για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να παίζεται το ποδόσφαιρο. (Πρόκειται για μία αντίληψη που παρέμεινε βρετανική ακόμη και 40 χρόνια μετά τη θέσπιση των πρώτων κανόνων για τη διεξαγωγή του παιχνιδιού.)

Η μεγάλη ανάπτυξη του παιχνιδιού σημειώθηκε στα πρώτα χρόνια της Βικτοριανής εποχής και, όπως σημειώνει ο Ντέιβιντ Γούνιερ στο βιβλίο του *Those Feet*, είχε τις ρίζες της στην ιδέα –που εκ των υστέρων φαίνεται περίεργη–, ότι η αυτοκρατορία βρισκόταν σε παρακμή, πράγμα για το οποίο ήταν υπεύθυνη η ηθική εξαχρείωση που επικρατούσε. Αντίδοτο αυτού του ξεπεσμού θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα ομαδικά αθλήματα, και έπρεπε να ενθαρρυνθεί η διάδοσή τους, γιατί αυτά αποθάρρυναν την απομόνωση των εφήβων και των νέων. Αυτή η απομόνωση ευνοούσε την προσκόλληση στον αυνανισμό και δεν υπήρχε τίποτε πιο εξουθενωτικό από αυτό. Ο αιδεσιμότητας Έντουαρντ Θρινγκ, για παράδειγμα, διευθυντής του σχολείου του Άπιγχαμ, επέμενε σε ένα κήρυγμά του ότι ο αυνανισμός μπορούσε να οδηγήσει σε «πρώιμο και αιμωπικό θάνατο». Το ποδόσφαιρο είχε θεωρηθεί το τέλειο αντίδοτο, γιατί, όπως έγραψε ο Έ. Α. Κ. Τόμπσον στο *The Boys' Champion Story Paper* το 1901, δεν υπάρχει πιο αντρικό άθλημα από το ποδόσφαιρο. Είναι τόσο ασυνήθιστο και τυπικά βρετανικό, απαιτεί θάρρος, ψυχραιμία και αντοχή. Υπάρχουν αρκετά πολιτικο-οικονομικά αίτια που εξηγούν επαρκώς αυτή την παράξενη σύμπτωση, αλλά υπάρχει και ένας σαφής

συμβολισμός σε αυτήν. Αφού το ποδόσφαιρο διαδόθηκε σε όλη τη Βρετανική Αυτοκρατορία, η οριστική παρακμή της ως μεγάλης ιμπεριαλιστικής δύναμης συνέπεσε με τη διάβρωση της αντίληψης για την ποδοσφαιρική ανωτερότητα των Βρετανών.

Η δημοτικότητα του ποδοσφαίρου εξαπλώθηκε στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, αλλά εκείνα τα πρώτα χρόνια, οι κανονισμοί διέφεραν από σχολείο σε σχολείο, και διαφοροποιούνταν ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν. Στο Τσέλτεναμ και το Ράγκμπι, για παράδειγμα, όπου υπήρχαν μεγάλες, επίπεδες εκτάσεις, ο τρόπος που παιζόταν το παιχνίδι διέφερε ελάχιστα από τη μορφή που είχε αυτό κατά τον Μεσαίωνα. Ένας παίκτης μπορούσε να πέσει στο έδαφος και από πάνω του έπεφταν ένα σωρό συμπαίκτες του και αντίπαλοι, αλλά παρ' όλα αυτά μπορούσε να σηκωθεί από τις λάσπες με ελαφριούς μώλωπες. Ωστόσο, στην εσωτερική αυλή των σχολείων που λειτουργούσαν στα μοναστήρια των Τσάρτερχαουζ και Γουεστμίνστερ, ένας τέτοιος τρόπος παιχνιδιού θα σήμαινε πολλά σπασμένα κόκαλα. Εκεί, λοιπόν, πριν από οπουδήποτε αλλού, αναπτύχθηκε η τεχνική της ντρίμπλας, γεγονός που εξόρισε ή τουλάχιστον περιορίσε σε μεγάλο βαθμό την κατοχή της μπάλας· όμως ακόμη κι έτσι το παιχνίδι είχε σημαντικές διαφορές με το ποδόσφαιρο που παίζεται σήμερα. Τα αγωνιστικά συστήματα ήταν κάτι άγνωστο, ενώ η χρονική διάρκεια του παιχνιδιού και ο αριθμός των παικτών κάθε ομάδας δεν είχαν ακόμη οριστικοποιηθεί. Κατά κύριο λόγο οι απουσιολόγοι των τάξεων ή οι μεγαλύτεροι μαθητές έτρεχαν με την μπάλα στα πόδια, ενώ οι συμπαίκτες τους παρατάσσονταν πίσω τους για να την διεκδικήσουν, σε περίπτωση που αυτή χανόταν. Οι παίκτες της αντίπαλης ομάδας (σε ορισμένα σχολεία οι μικρότεροι μαθητές που ήταν οι «υπηρέτες» των μεγαλύτερων) θα επιχειρούσαν να τους σταματήσουν.

Αγωνιστική αλληλεπίδραση μεταξύ των επιθετικών δεν υπήρχε ή αν συνέβαινε ήταν υποτυπώδης. Από αυτή την ιδιομορφία θα ξεπηδήσουν μερικές βασικές αντιλήψεις που θα διαμορφώσουν το πρόσωπο του αγγλικού ποδοσφαίρου στα πρώτα χρόνια της εξέλιξής του. Όλο το παιχνίδι βασιζόταν στην ντρίμπλα. Η συνεργασία, η άμυνα και η πάσα θεωρούνταν κατά κάποιον τρόπο δευτεροκλασάτα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού. Το κεφάλι κάτω και οι έφοδοι ήταν ο κυρίαρχος τρόπος παιχνιδιού.

διού, τον οποίο και προτιμούσαν από το να σκεφτούν ποια θα ήταν η καλύτερη επιλογή – πράγμα που, όπως θα μπορούσαν κάποιои να υποστηρίξουν, αντανακλούσε τη στάση των Βρετανών, γενικότερα, απέναντι στη ζωή. Στα δημόσια σχολεία, όπως ήταν φυσικό επακόλουθο, η κριτική σκέψη αποδοκιμαζόταν (μόλις το 1946, ο Ούγγρος κωμωδιογράφος Τζορτζ Μάικς θα έγραφε πόσο περήφανος ένιωσε όταν πρωτοήρθε στη Βρετανία, όπου μία γυναίκα τον αποκάλεσε «έξυπνο» – για να καταλάβει αρκετά αργότερα την ειδική σημασία της λέξης, η οποία ήταν φορτισμένη με την εννοιολογική απόχρωση της αναξιοπιστίας).

Οι διαφορές στους κανονισμούς απέτρεψαν τις όποιες προσπάθειες έγιναν για να εισαχθεί το ποδόσφαιρο στα πανεπιστήμια μέχρι το 1848, οπότε ο Χ. Μόλντεν από το Γκοντάλμινγκ του Σάρεϊ οργάνωσε μία συνάντηση στο δωμάτιό του στο Κέιμπριτζ, μαζί με εκπροσώπους από τα κολέγια του Ίτον, του Ράγκμπι, του Χάρουου, του Γουίντσεστερ και του Σριούσπερι, και – με την αξιομνημόνευτη παρουσία δύο μαθητών από ιδιωτικά σχολεία – συγκροτήθηκαν και συμφωνήθηκαν οι πρώτοι κοινοί κανόνες του παιχνιδιού. Οι νέοι κανονισμοί ονομάστηκαν «οι κανονισμοί του Κέιμπριτζ» και, όπως έγραψε ο Μόλντεν, «τυπώθηκαν, μοιράστηκαν και αφισοκολλήθηκαν στο Πάρκερς Πις [ένα μεγάλο ανοικτό χώρο με γρασίδι στο κέντρο της πόλης]· λειτούργησαν μάλιστα τόσο καλά και τηρήθηκαν πιστά σε τέτοιο βαθμό, που δεν υπήρξε ούτε ένα δημόσιο σχολείο που να μη συμμορφωθεί με αυτούς».

Δεκατέσσερα χρόνια αργότερα, μία εκδοχή του παιχνιδιού που παιζόταν στον αγγλικό Νότο συνέβαλε προς την κατεύθυνση της ακόμη μεγαλύτερης τυποποίησης των κανονισμών, καθώς ο Τ. Τ. Θρινγκ – ο μικρότερος αδερφός του Έντουαρντ, του διευθυντή του σχολείου του Άπιγγαμ (του οποίου μία παλιότερη προσπάθεια στο Κέιμπριτζ να ενοποιήσει τους κανονισμούς απέτυχε) – δημιούργησε ένα δεκάλογο κανόνων με τίτλο: «Το πιο απλό παιχνίδι». Τον αμέσως επόμενο Οκτώβριο τυπώθηκε μία νεότερη παραλλαγή των «Κανόνων ποδοσφαίρου του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ». Η κρίσιμη στιγμή ήρθε ένα μήνα αργότερα, με την ίδρυση της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας, η οποία από την πρώτη στιγμή ασχολήθηκε με την προσπάθεια να διαμορφώσει οριστικά ένα ενιαίο σύνολο κανόνων. Η προσπάθεια της ομοσπονδίας επικεντρώθηκε στο να συνδυάσει τα κα-

λύτερα στοιχεία των δύο προσώπων του παιχνιδιού: αυτού που έριχνε βάρους στην ντριμπλα κι εκείνου που το χαρακτήριζε η κατοχή.

Η προσπάθεια αυτή απέτυχε. Η αντιπαράθεση ήταν μακρόχρονη και λυσσασμένη, αλλά ύστερα από την πέμπτη συνάντηση στην ταβέρνα Φριμείσον, στην περιοχή του Λίνκολν Ιν, στις 8 Δεκεμβρίου 1863 στις 7 το απόγευμα, η κατοχή της μπάλας με τα χέρια απαγορεύτηκε, κι έτσι χώρισαν οι δρόμοι του ποδοσφαίρου και του ράγκμπι. Παρ' όλα αυτά, το βασικό σημείο αντιπαράθεσης δεν ήταν η κατοχή της μπάλας με τα χέρια, αλλά το αν θα έπρεπε να επιτρέπεται η κλοτσιά στο καλάμι των αντιπάλων. Ο Φ. Γ. Κάμπελ του Μπλάκχιθ υποστήριζε έντονα ότι η κλοτσιά δεν έπρεπε να καταργηθεί. «Αν καταργήσετε την κλοτσιά», είπε, «θα απογυμνώσετε το παιχνίδι από την τόλμη και το θάρρος που χρειάζεται για να παίξει κάποιος, και αν φέρω εδώ μερικούς Γάλλους με προπόνηση μίας εβδομάδας, θα σας κερδίσουν». Κατά τη δική του αντίληψη, προφανώς, ο αθλητισμός ήταν κάτι που είχε να κάνει με τον πόνο, τη βιαιότητα και την ανδροπρέπεια. Χωρίς αυτά τα χαρακτηριστικά θα υποβιβάζόταν σε ένα παιχνίδι επιδεξιότητας, το οποίο κάθε «κατώτερος» ξένος θα μπορούσε να κερδίσει. Λογικά, πρέπει να αποτελούσε ένα είδος αστείου της εποχής, αλλά τα λόγια του μετέφεραν τον απόηχο της σοβαρής αντιπαράθεσης που αντανάκλουσε μια γενικότερη αντίληψη, η οποία οδήγησε το Μπλάκχιθ να αποχωρήσει από την ομοσπονδία, όταν η κλοτσιά στο καλάμι απαγορεύτηκε.

Η μορφή του παιχνιδιού που βασιζόταν στην ντριμπλα κυριάρχησε λόγω του άρθρου 6, κυρίως, που ήταν ένας πρόδρομος του κανονισμού του οφσάιντ. «Από τη στιγμή που κάποιος παίκτης κλοτσήσει την μπάλα, οποιοσδήποτε συμπαίκτης του βρίσκεται πιο κοντά στο τέρμα των αντιπάλων θεωρείται εκτός παιχνιδιού και δεν πρέπει με κανένα τρόπο να αγγίξει την μπάλα ούτε να εμποδίσει κάποιον άλλο να το κάνει, μέχρι να ξαναμπει στο παιχνίδι...» Με άλλα λόγια, οι πάσες γίνονταν είτε προς το πλάι είτε προς τα πίσω. Κάποιοι Άγγλοι που πίστευαν πως οτιδήποτε έξω από την απευθείας εφόρμηση στο στόχο είναι ύποπτα κατώτερο και αδερφίστικο, αυτό δεν θα το δέχονταν ποτέ.

Σε ό,τι αφορά την ντριμπλα, πρέπει να ειπωθεί ότι δεν είχε καμία σχέση με αυτό που σήμερα έχει αναχθεί σε τέχνη. Ο Τζέφρι Γκριν, πρόην

αθλητικογράφος της εφημερίδας *The Times*, στο βιβλίο του για το Κύπελλο της Αγγλίας αναφέρει τι έγραφε ένας ανώνυμος συγγραφέας της δεκαετίας του 1870: «Πραγματικά, πρόκειται για ποδοσφαιριστή κλάσης... Δεν θα χάσει ποτέ την μπάλα από τα μάτια του, ενώ ταυτόχρονα θα προσπαθεί να εντοπίσει το παραμικρό κενό στις γραμμές των αντιπάλων ή κάποιες αδυναμίες στην άμυνά τους, που θα μπορούσαν να του ανοίξουν το δρόμο για την αντίπαλη εστία. Φροντίζει να κατευθύνει τους παίκτες και καθοδηγεί την μπάλα μέσα από ένα πλήθος από πόδια αντιπάλων, στριφογυρίζοντας και αναζητώντας μία ευκαιρία, και όλη η κίνησή του είναι μία εικόνα που δεν ξεχνιέται... η επιδεξιότητα στην ντριμπλα... απαιτεί κάτι περισσότερο από την ατρόμητη κίνηση προς τα εμπρός, από μία βίαιη εφόρμηση στην καρδιά της αμυντικής διάταξης του αντιπάλου. Απαιτεί κοφτερή ματιά για να ανακαλύψεις το αδύναμο σημείο, και μυαλό για να υπολογίσεις και να ζυγίσεις τις πιθανότητες ενός επιτυχούς περάσματος». Αυτή η περιγραφή, πάντως, ταιριάζει περισσότερο με την περιγραφή της βασικής τακτικής της ντριμπλας για το ράγκμπι, χωρίς το κράτημα της μπάλας.

Το αγωνιστικό σύστημα –αν και ο όρος είναι μάλλον υπερβολικός για την εποχή– ήταν ιδιαίτερα απλό, ακόμη και όταν συμφωνήθηκε να είναι 11 οι ποδοσφαιριστές κάθε ομάδας. Οι ομάδες κνηγούσαν την μπάλα. Δεν άλλαξε αυτό ούτε τη δεκαετία του 1870, όταν αναγνωρίστηκε παγκοσμίως ο ρόλος και η θέση του τερματοφύλακα. Ούτε το 1909, όταν αποφασίστηκε να φοράει αυτός διαφορετικού χρώματος φανέλα από τους συμπαίκτες του, αλλά ούτε το 1912, όταν συμφωνήθηκε ότι ο τερματοφύλακας μπορούσε να κρατά την μπάλα με τα χέρια μόνο μέσα στα όρια της περιοχής του. Ένας κανονισμός που θεσπίστηκε κυρίως για να περιοριστεί η συνήθεια του τερματοφύλακα της Σάντερλαντ, Λι Ρίτμοντ Ρουζ, που μετέφερε την μπάλα μέχρι τη σέντρα με τα χέρια. Αν, λοιπόν, υπήρχε κάποιο αγωνιστικό σύστημα εκείνες τις πρώτες ημέρες της εξέλιξης του ποδοσφαίρου, θα μπορούσε να ταξινομηθεί ως 2-9 ή 3-8. Δύο ή τρεις αμυντικοί και οκτώ ή εννιά επιθετικοί.

Ακόμη και όταν το άρθρο 6 άλλαξε –το 1866, ύστερα από τους κανονισμούς του Ίτον, με τους οποίους επιτράπηκε η πάσα προς τα εμπρός– υπήρχαν τουλάχιστον 3 αμυντικοί ανάμεσα στην εστία και τον επιθετικό των αντιπάλων, όταν παιζόταν το παιχνίδι (ένας παραπάνω απ' ό,τι στο

σύγχρονο ποδόσφαιρο) και δεν διαφοροποίησε καθόλου τη μορφή του παιχνιδιού που βασιζόταν στην ντριμπλα. Τη δεκαετία του 1870, ο Τσαρλς Γ. Άλκοκ, ένας από τους μεγάλους ποδοσφαιριστές της εποχής και κατοπινός παράγοντας, έγραφε με το κύρος ενός ευαγγελιστή για τη «μεγάλη και βασιική αρχή της “υποστήριξης”». Με την έννοια της “υποστήριξης” πρέπει να γίνει κατανοητό ότι εννοώ την παρακολούθηση από κοντά του συμπαίκτη μας που έχει την μπάλα, για να τον βοηθήσουμε αν χρειαστεί, ή να πάρουμε την μπάλα από αυτόν, αν του επιτεθούν ή τον εμποδίσουν με οποιονδήποτε άλλο τρόπο να προχωρήσει». Δηλαδή, με άλλα λόγια, δέκα χρόνια μετά την ίδρυση της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας, ένας από τους πατέρες του παιχνιδιού αισθάνθηκε την ανάγκη να εξηγήσει στους υπόλοιπους κάτι βασικό. Ότι αν ένας από τους συμπαίκτες τους εφορμούσε προς την αντίπαλη εστία, θα ήταν καλή ιδέα να τον ακολουθήσουν, μήπως χρειαζόταν βοήθεια – αν και το να περιμένει κάποιος από τον παίκτη που είχε την μπάλα να την μεταβιβάσει εθελοντικά, φαινόταν πολύ προχωρημένη κίνηση.

Αυτή ήταν η εικόνα του παιχνιδιού, τουλάχιστον στον Νότο. Ο Βορράς έκανε τα δικά του βήματα προόδου, ιδιαίτερα στο νότιο Γιορκσάιρ, όπου ένας συνδυασμός από τις επιδιώξεις κάποιων παλιών δασκάλων του Κολεγίου του Χάρουου και των παραδοσιακών λαϊκών παιχνιδιών που παιζόνταν στο Χόλμφερθ και το Πένιστοουν, οδήγησαν στην ίδρυση του συλλόγου του Σέφιλντ στις 24 Οκτωβρίου του 1857, που αρχικά εξυπηρετούσε την ανάγκη των παικτών του κρίκετ να διατηρούνται σε φόρμα στη διάρκεια του χειμώνα. Εκείνη τη χρονιά, την επομένη των Χριστουγέννων, έγινε το παγκοσμίως πρώτο παιχνίδι ανάμεσα σε δύο ομάδες, και ο σύλλογος του Σέφιλντ νίκησε τον ποδοσφαιρικό σύλλογο της Χάλαμ με 2-0. Το άθλημα άρχισε να αναπτύσσεται ταχύτητα. Μέσα σε πέντε χρόνια, θεατές που έφθαναν τις μερικές εκατοντάδες σε κάθε παιχνίδι αποτελούσαν συνηθισμένο γεγονός, και στην περιοχή είχαν ήδη δημιουργηθεί 15 σύλλογοι. Ο σύλλογος του Σέφιλντ διαμόρφωσε τους δικούς του κανόνες, που δημοσιοποιήθηκαν το 1862, στους οποίους, παρόλο που είχαν επηρεαστεί από την προσέγγιση που διαμόρφωσαν στο παιχνίδι το Χάρουου, το Ράγκμπι και το Γουίντσεστερ, δεν έκαναν καμία αναφορά στον κανονισμό του οφσάιτ.

Πάντως φαίνεται ότι είχαν ένα σχετικό κανονισμό κάποιας μορφής, και αυτό προκύπτει από μία επιστολή του γραμματέα του συλλόγου του Σέφιλντ, Γουίλιαμ Τσέστερμαν, στις 30 Νοεμβρίου του 1863. Η επιστολή απευθυνόταν στη νεοϊδρυθείσα ποδοσφαιρική ομοσπονδία, και με αυτήν ο Τσέστερμαν υπέβαλλε το αίτημα εγγραφής του συλλόγου στη δύναμη της ομοσπονδίας, και παράλληλα διατύπωνε τις προτάσεις του Σέφιλντ στη σχετική συζήτηση για τους κανονισμούς. Σε ένα σημείο της επιστολής ανέφερε σχετικά: «Δεν έχουμε κανέναν κανονισμό σαν το δικό σας που περιγράφει το άρθρο 6, αλλά στο δικό μας βιβλίο κανονισμών έχουμε έναν κανόνα που τον τηρούμε πάντα στο παιχνίδι μας». Το ποιος ήταν ακριβώς αυτός ο κανονισμός παραμένει ασαφές. Η αποδοχή από το Σέφιλντ του κανόνα του οφσάιντ δεν έγινε παρά το 1865, στη διάρκεια ενός καβγά για τους κανονισμούς, πριν από ένα παιχνίδι εναντίον της Νοτς Κάουντι. Τότε συμφώνησαν ότι έπρεπε να υπάρχει ένας αμυντικός ανάμεσα στον τελευταίο επιθετικό και το τέρμα, όσο παιζόταν η μπάλα. Αυτός ο κανόνας έκανε την πάσα πολύ πιο εύκολη, αν και είναι προς διερεύνηση ο βαθμός αξιοποίησης των ευκαιριών που δημιουργούνταν.

Η ποδοσφαιρική ομοσπονδία, όμως, δεν δέχθηκε τις προτάσεις του Σέφιλντ, κι έτσι για μερικά χρόνια υπήρχαν δύο διαφορετικές ομάδες κανονισμών και σε ορισμένες περιοχές, όπως το Νότιγχαμ, αλλά και αλλού, υπήρχαν επιπλέον διαφοροποιήσεις. Βορράς και Νότος συναντήθηκαν για πρώτη φορά το 1866, σε ένα παιχνίδι ανάμεσα στην ομάδα του Λονδίνου και του Σέφιλντ, στο Μπάτερσι Παρκ, στις 31 Μαρτίου 1866. Το Λονδίνο κέρδισε 2-0 και κάποιες αναφορές της εποχής στο παιχνίδι υποστηρίζουν ότι η ομάδα του Λονδίνου ήταν πιο τεχνική, αλλά η ομάδα του Σέφιλντ υπερέτερουσε σε δύναμη.

Ύστερα από πολλές συνεχείς αλλαγές στους κανονισμούς, ο Άλκοκ οδήγησε μία ομάδα του Λονδίνου στο Σέφιλντ το 1871. Παίζοντας με τους κανονισμούς του Σέφιλντ, η λονδρεζική ομάδα έχασε με 3-1, και η ήττα της θεωρήθηκε μάλλον αποτέλεσμα του αγωνιστικού σχηματισμού που χρησιμοποίησε η ομάδα του Σέφιλντ. Το γεγονός αυτό, όπως και ο πιο φιλελεύθερος κανόνας του οφσάιντ που χρησιμοποιούσαν όσοι βρισκόνταν βορειότερα από το Λονδίνο, ίσως να βοηθούσε ένα παιχνίδι

βασισμένο στην πάσα. Όμως, η ομάδα του Σέφιλντ ήταν προσκολλημένη στην ντρίμπλα πιο πολύ απ' όσο η ομάδα του Λονδίνου.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Πέρσι Μ. Γιανγκ στο βιβλίο του *Football in Sheffield*, «οι παίκτες του Σέφιλντ δεν είχαν ξαναδεί άνθρωπο με ικανότητες στην ντρίμπλα σαν αυτές που είχε ο Άλκοκ. Μάλιστα ο Άλκοκ εκμεταλλευόταν την αλλαγή θέσης για καλύτερη πάσα (οι παίκτες του Σέφιλντ ακολουθούσαν μία πολύ πιο απλή μέθοδο παιχνιδιού, καθώς αγνοούσαν τελείως τους συμπαίκτες τους και ορμούσαν κατά μέτωπο προς την αντίπαλη εστία), και οι καλοδουλεμένοι του συνδυασμοί με το συμπαίκτη του, τον Τσένερι, ήταν ένα είδος αποκάλυψης για τους 2.000 εκστασιασμένους θεατές». Μέχρι το Σέφιλντ να συμφωνήσει με τους κανονισμούς της ομοσπονδίας, το 1878, θα ακολουθήσουν 18 ακόμη ποδοσφαιρικές αναμετρήσεις.

Στο Σέφιλντ πιθανόν να μην ακολουθούσαν καθόλου την επιλογή της πάσας στο παιχνίδι, αλλά απ' ό,τι φαίνεται χρησιμοποιούσαν ένα είδος σουτ βολέ (όπως αυτό που κάνουν οι τερματοφύλακες σήμερα) για να στείλουν την μπάλα από την άμυνα στην επίθεση. Στο βιβλίο του *The World Game*, ο Τζέφρι Γκριν αναφέρει πως όταν το 1875 οι παίκτες του Σέφιλντ έφτασαν στο Λονδίνο για ένα παιχνίδι επίδειξης, και «άρχισαν να κτυπούν την μπάλα με τα κεφάλια τους», το πλήθος το εξέλαβε αυτό «ως διασκεδαστική κίνηση και όχι ως κάτι αξιοθαύμαστο». Σε ένα παιχνίδι όπου κυριαρχούσε η ντρίμπλα, δεν υπήρχε λόγος να σηκωθεί η μπάλα από το έδαφος, παρά για να την φέρει ο παίκτης στο καλό του πόδι για σουτ. Μόνο αν η μπάλα παιζόταν στον αέρα για μεγάλη απόσταση στο γήπεδο, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η κεφαλιά.

Η ετήσια έκθεση της σκοτσέζικης ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας για ένα παιχνίδι του 1877, ανάμεσα στην ομάδα της Γλασκόβης κι εκείνη του Σέφιλντ, ξεκαθαρίζει κάπως τα πράγματα, αφού αναφέρει ότι «έγινε ένα πολύ καλό παιχνίδι και κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι κέρδισε ο καλύτερος... Στο παιχνίδι παρατηρήσαμε πολλές και εξαιρετικές ντρίμπλες, που πολύ συχνά έκαναν τη σκοτσέζικη ομάδα να ξεχωρίζει απ' όλες τις άλλες... και αυτό είναι μια πραγματικότητα... ότι οι τακτικές που χρησιμοποίησε η ομάδα του Σέφιλντ στο παιχνίδι του Σαββάτου ήταν εν μέρει υπεύθυνες, επειδή παίζουν με διαφορετικούς κανονισμούς

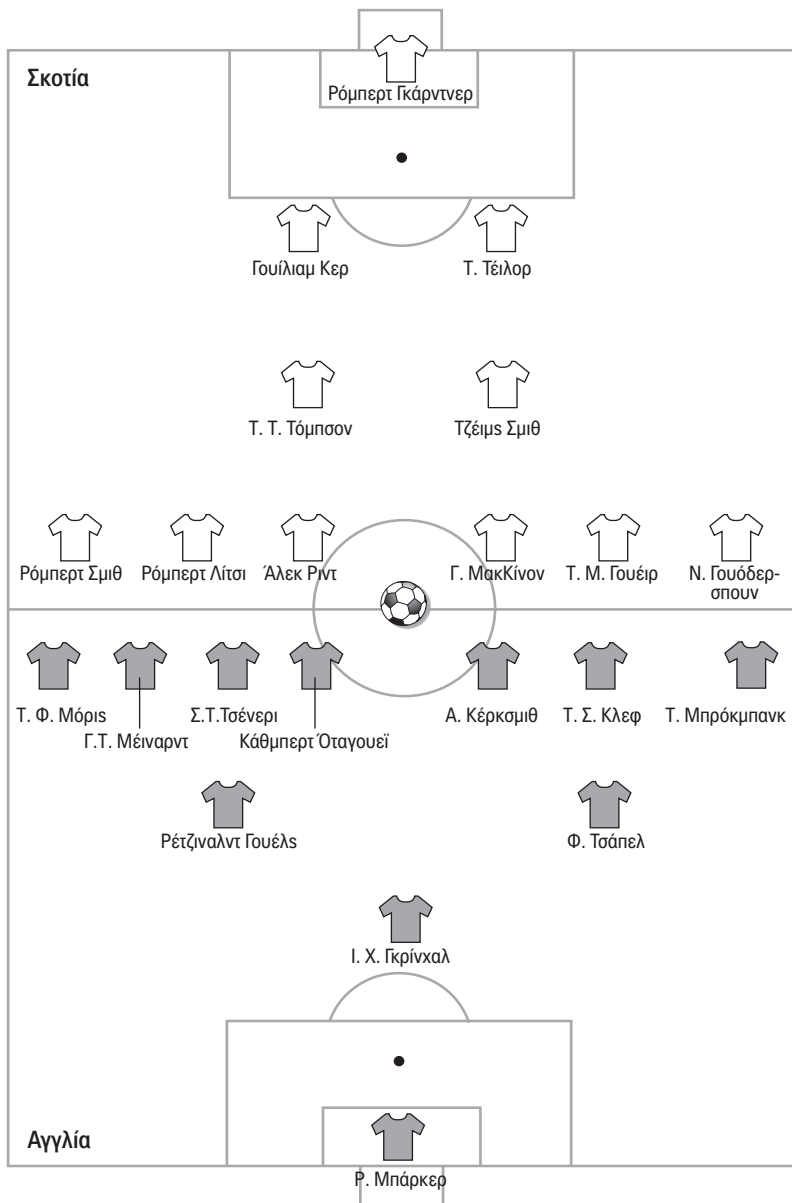
από αυτούς που ισχύουν για την αγγλική και τη σκοτσέζικη ομοσπονδία, ειδικά σε ό,τι αφορά το οφσάιντ. Έτσι, ήταν λογικό οι παίκτες του Σέφιλντ να το παρακάνουν με τις μακρινές μπαλιές. Οι παίκτες της Γλασκόβης, προκειμένου να προσαρμοστούν στο αγωνιστικό στιλ της ομάδας του Σέφιλντ, έχασαν τη συνοχή τους, η οποία τους είχε χαρίσει τη νίκη σε πολύ δυσκολότερα παιχνίδια».

Η διάδοση της πάσας –που ευνοούσε τη «συνοχή»– θα πρέπει να αναζητηθεί σε ένα ποδοσφαιρικό παιχνίδι, στο πρώτο διεθνές ποδοσφαιρικό παιχνίδι ανάμεσα στη Σκωτία και την Αγγλία, που έγινε στο Χάμπτεν Παρκ το 1872. Η ομάδα της Αγγλίας παρατάχθηκε με ένα σχήμα που σήμερα θα μπορούσαμε να το ορίσουμε ως 1-2-7. «Ο αγωνιστικός σχηματισμός είχε έναν κυρίως σκοπό», σημείωνε ο Άλκοκ, «να υπάρχουν επτά επιθετικοί και μόνο τέσσερις παίκτες για τις υπόλοιπες τρεις γραμμές άμυνας. Η τελευταία γραμμή άμυνας, φυσικά, ήταν ο τερματοφύλακας, και μπροστά του είχε έναν αμυντικό, ο οποίος μπροστά του είχε μόνο δύο αμυντικούς, που είχαν την υποχρέωση να εμποδίζουν τις εφορμήσεις των αντίπαλων επιθετικών».

Η Σκωτία αντιπροσωπευόταν από το σύλλογο της Κουίν'ς Παρκ, ο οποίος μέχρι την ίδρυση της σκοτσέζικης ομοσπονδίας, το 1873, κυριαρχούσε στο σκοτσέζικο ποδόσφαιρο – λειτουργώντας όπως ο σύλλογος του Μεριλιμπόν (ο παλιότερος σύλλογος του κόσμου) στο κρίκετ και οι σύλλογοι Ροάγιαλ και Άνσιεντ στο γκολφ. Καθοριστικό στοιχείο του αγώνα ήταν το ότι οι Σκοτσέζοι ζύγιζαν κατά μέσον όρο 6,5 κιλά λιγότερο από τους Άγγλους. Ενδεικτικό του χαρακτήρα του παιχνιδιού, εκείνα τα πρώτα χρόνια της εμφάνισής του, ήταν πως οι περισσότεροι σχολιαστές πίστευαν ότι το μεγαλύτερο βάρος θα χάριζε στην Αγγλία άνετη νίκη, αλλά το μόνο που έκανε αυτό το πλεονέκτημα ήταν να εξάπτει τη φαντασία. Αν και δεν υπάρχουν ακριβείς ενδείξεις, όπως σημειώνει ο Ρίτσαρντ ΜακΜπρίαρτι του Σκοτσέζικου Μουσείου Ποδοσφαίρου, φαίνεται πιθανό οι παίκτες της Κουίν'ς Παρκ να αποφάσισαν να προσπεράσουν με τις πάσες τους τους Άγγλους, από το να εμπλακούν σε μία απευθείας αναμέτρηση σώμα με σώμα μαζί τους, από την οποία λόγω της διαφοράς βάρους θα έβγαιναν χαμένοι. Ο αγωνιστικός τους σχηματισμός ήταν ένα 2-2-6, και φαίνεται ότι η επιλογή τους απέδωσε. Οι Άγγλοι, με

Από τη γένεση στην πυραμίδα

ΠΡΩΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙ: ΣΚΟΤΙΑ-ΑΓΓΛΙΑ, 0-0, 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1872, ΠΑΡΤΙΚ

σύμμαχο την παράδοση και μία πολύ μεγαλύτερη δεξαμενή ποδοσφαιριστών, από τους οποίους μπορούσαν να επιλέξουν τους καλύτερους, ήταν το ακλόνητο φαβορί, αλλά υποχρεώθηκαν σε μία λευκή ισοπαλία. «Οι Άγγλοι», όπως ανέφερε ένα ρεπορτάζ της εφημερίδας *Glasgow Herald*, «είχαν όλα τα πλεονεκτήματα συμπεριλαμβανομένου και του βάρους, καθώς ο καθένας τους ήταν 13 κιλά βαρύτερος [μία μικρή υπερβολή], και είχαν επίσης και το πλεονέκτημα του ρυθμού. Το πιο μεγάλο πλεονέκτημα της ομάδας μας ήταν η εξαιρετική ομαδικότητα».

Αυτή η επιτυχία των Σκοτσέζων πρέπει να επιβεβαίωσε την αίσθηση ότι το παιχνίδι που βασιζόταν στις πάσες ήταν ανώτερο από εκείνο που βασιζόταν στην ντρίμπλα –τουλάχιστον στον Βορρά– και αυτό ήταν συνέπεια του ότι το παιχνίδι στη Σκωτία βασίστηκε στην πάσα από την αρχή της εμφάνισής του. Όταν ιδρύθηκε η Κούνι'ς Παρκ, το 1867, ο κανόνας του οφσάιντ που χρησιμοποιούσαν οριζόταν ως εξής: Ένας ποδοσφαιριστής θεωρούνταν οφσάιντ μόνον αν βρισκόταν ταυτόχρονα πίσω από τον προτελευταίο αμυντικό των αντιπάλων και μέσα στην περιοχή των τελευταίων 15 μέτρων του γηπέδου. Αυτός ο ορισμός σαφώς και ήταν πιο λειτουργικός για ένα παιχνίδι που βασιζόταν στην πάσα απ' ό,τι ο πρώτος κανονισμός για το οφσάιντ που υιοθέτησε η αγγλική ποδοσφαιρική ομοσπονδία, ή από την αναθεωρημένη του έκδοση, του 1866. Η Κούνι'ς Παρκ αποδέχθηκε την εκδοχή των τριών παικτών, όταν εντάχθηκε στη δύναμη της αγγλικής ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας το 1870, αλλά η αντίληψη για την υπεροχή του παιχνιδιού που ήταν βασισμένο στην πάσα (πάσινγκ γκέιμ) είχε εδραιωθεί. Στη Σκωτία κλοτσούσαν την μπάλα μακριά και δεν ντρίμπλαραν μόνο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ένα ποίημα του Χ. Ν. Σμιθ, με το οποίο πανηγύριζε για μία νίκη της Κούνι'ς Παρκ επί του γυμνασίου του Χάμιλτον, το 1869:

Οι παίκτες έχουν επιλεγεί – κλοτσούν την μπάλα
ψηλά στον ουρανό και αναπηδάει.
Ω, πάνω από πόσα κεφάλια περνά η μπάλα...

Αντίστοιχα, στο αγγλικό ποδόσφαιρο επικρατούσε η ντρίμπλα, πράγμα που παρατήρησε ο Ρόμπερτ Σμιθ, ο δεξιός ακραίος της Σκωτίας

σε εκείνο το πρώτο διεθνές φιλικό, ύστερα από μία σειρά τεσσάρων φιλικών παιχνιδιών που οργάνωσε ο Άλκοκ ανάμεσα σε Άγγλους και Σκοτσέζους που έμεναν στο Λονδίνο. Αυτοί οι Σκοτσέζοι ήταν οι πρόδρομοι των κατοπινών διεθνών. Ο Σμιθ, λοιπόν, σε ένα γράμμα που έστειλε στο σύλλογό του, έγραφε: «Όσο παίζεται η μπάλα, η συνήθης πρακτική ήταν να τρέχουν ή να ντριμπλάρουν με την μπάλα στα πόδια, και δεν ανέχονταν να την πετούν ψηλά ή να κάνουν μακριές μπαλιές».

Ένα από τα κίνητρα της Κούνι'ς Παρκ για να ενταχθεί στη δύναμη της αγγλικής ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας ήταν ότι δεν έβρισκε αντιπάλους πρόθυμους να συμφωνήσουν να παίξουν με ένα συγκεκριμένο σύνολο κανονισμών. Μέχρι να ενταχθούν στη δύναμη της ομοσπονδίας, έπαιζαν παιχνίδια με 10, 14, 15 και 16 παίκτες ανά ομάδα και μάλιστα την περίοδο 1871-2 κατάφεραν να παίξουν μόλις 3 ματς. «Η ομάδα, όμως», έγραψε ο Ρίτσαρντ Ρόμπινσον το 1920 στην ιστορία της Κούνι'ς Παρκ, «δεν παραμέλησε ποτέ την προπόνηση». Η απομόνωσή τους και τα συχνά εσωτερικά διπλά έκαναν την αγωνιστική ψυχοσύνθεσή τους πιο σαφή –όπως θα γινόταν με την Αργεντινή στη δεκαετία του '30– και το παιχνίδι που βασιζόταν στην πάσα αναπτύχθηκε σε συνθήκες θερμοκηπίου, χωρίς το ενοχλητικό εμπόδιο αντιπάλων που δεν θα ήταν πρόθυμοι να συμπράξουν σε ένα τέτοιο παιχνίδι.

«Σε αυτά τα εσωτερικά διπλά», συνεχίζει ο Ρόμπινσον, «αναπτύχθηκε η ντρίμπλα και η πάσα, δύο στοιχεία που ανύψωσαν το σκοτσέζικο ποδόσφαιρο σε μία μορφή τέχνης. Η ντρίμπλα ήταν χαρακτηριστικό του αγγλικού ποδοσφαίρου και πολύ αργότερα –τότε που οι Νότιοι ήρθαν να δουν τη μέθοδο που καθιέρωσε η Κούνι'ς Παρκ στη μεταφορά της μπάλας– συνδυάστηκε από έντονη αλληλοβοήθεια κι έφερε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στο παιχνίδι της ομάδας. Ο συνδυασμός ντρίμπλας και πάσας ήταν το κύριο χαρακτηριστικό του παιχνιδιού της Κούνι'ς Παρκ. Αυτά τα στοιχεία γοήτευσαν τον Άλκοκ, ο οποίος σε ένα από τα ετήσια ποδοσφαιρικά χρονικά αφιέρωσε ένα επαινετικό κεφάλαιο στους Σκοτσέζους ποδοσφαιριστές, συνοδευόμενο από τις προτάσεις του για τη γοργή υιοθέτηση από τους Άγγλους των μεθόδων που οδήγησαν σε υψηλό επίπεδο επάρκειας το παιχνίδι που παιζόταν στην περιοχή βόρεια του Τουίντ».

Στην πραγματικότητα, ο Άλκοκ ήταν πεπεισμένος για την υπεροχή του συνδυασμένου παιχνιδιού, το υπερασπίστηκε και είχε επιδείξει μεγάλη ικανότητα σε αυτό, στο Σέφιλντ. Σε εκείνο το ετήσιο χρονικό του 1879, όμως, εξέφρασε τις επιφυλάξεις του για το αν «όλο αυτό το σύστημα που βασίζεται στην πάσα αξίζει». Ο Άλκοκ, παρά το ότι έβρισκε πολύ καλή επιλογή την πάσα, ένιωθε ότι δεν έπρεπε να επιβληθεί πάνω στην ντριμπλα, για να υπάρχει μία ακόμη επιλογή στο παιχνίδι.

Το παιχνίδι, όμως, που βασιζόταν στην πάσα διαδόθηκε πολύ γρήγορα, ιδιαίτερα στη Σκωτία, όπου η επιρροή της Κούνι'ς Παρκ ήταν καταλυτική. Ο τρόπος παιχνιδιού της, μάλιστα, οδήγησε σε μία ρομαντικά εξιδανικευμένη τακτική προσέγγιση, που χαρακτηριζόταν από πολλές κοντινές πάσες, οι οποίες έκαναν μικρά ζικ ζακ ανάμεσα στους επιθετικούς και τους μέσους, και σαν ένα κύμα έφερναν την μπάλα στην εστία των αντιπάλων. Η Κούνι'ς Παρκ αποτέλεσε, επί της ουσίας, την Εθνική Σκωτίας στα πρώτα δύο διεθνή φιλικά, αλλά ακόμη και μετά την ίδρυση της σκοτσέζικης ομοσπονδίας ποδοσφαίρου, η επιρροή της στο μετασχηματισμό του παιχνιδιού παρέμεινε σημαντική. Λειτουργούσαν σαν ευαγγελιστές του ποδοσφαίρου και γυρνούσαν στη χώρα δίνοντας παιχνίδια επίδειξης. Τα ιστορικά αρχεία κάνουν λόγο για ένα παιχνίδι εναντίον της Βείλ του Λίβεν (η οποία στη συνέχεια έγινε μία από τις μεγαλύτερες δυνάμεις του σκοτσέζικου ποδοσφαίρου), όπου γίνονταν συχνές διακοπές για να εξηγούνται οι κανονισμοί και ο τρόπος παιχνιδιού, ενώ το ματς που έδωσε η Κούνι'ς Παρκ στο Εδιμβούργο το 1873 έφερε το παιχνίδι στην πρωτεύουσα. Είναι, ίσως, ενδεικτικό του αντίκτυπου, τον οποίο είχαν αυτά τα παιχνίδια, το ότι η περιοχή των συνόρων προς τον Βορρά παράμεινε ένα οχυρό του ράγκμπι. Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα παιχνίδι επίδειξης της Κούνι'ς Παρκ, που είχε προγραμματιστεί να γίνει εκεί, ματαιώθηκε εξαιτίας των προγραμματισμένων αγώνων του Κυπέλλου Ράγκμπι, κι έτσι ο σπόρος του ποδοσφαίρου δεν έπεσε στον Βορρά. Όπως μάλιστα παρατηρεί ο ΜακΜπρίαρτι, η δημογραφική πραγματικότητα της Σκωτίας ήταν τέτοια, που επειδή η πλειοψηφία του πληθυσμού ζούσε στην κεντρική ζώνη των προαστίων, που εκτείνεται ανάμεσα στη Γλασκόβη και το Εδιμβούργο, ευνοούσε πολύ περισσότερο απ' ό,τι στην Αγγλία –λόγω των χώρων όπου παιζόταν το παιχνίδι και των χαρακτηρι-

στικών των κατοίκων– την επικράτηση ενός συγκεκριμένου σπιλ παιχνιδιού. Στην Αγγλία δεν υπήρχε αυτή η ομοιογένεια, αφού κάθε περιοχή είχε τη δική της άποψη για το πώς έπρεπε να παίζεται το παιχνίδι.

Η αγωνιστική τακτική της Κουίν'ς Παρκ στο πρώτο διεθνές φιλικό τράβηξε την προσοχή των Άγγλων, αν και η διάδοση στον Νότο του παιχνιδιού που βασιζόταν στην πάσα οφείλεται κυρίως σε δύο ανθρώπους: τον Χένρι Ρένι-Τέιλιουρ και τον Τζον Μπλάκμπερν, που αγωνίστηκαν με την ομάδα της Σκοτίας, η οποία νίκησε την Αγγλία στο δεύτερο διεθνές φιλικό ανάμεσα στις δύο ομάδες. Και οι δύο ήταν υπολοχαγοί στο στρατό και η ομάδα στην οποία έπαιζαν ήταν η Ρόγιαλ Εντζινιάρς, με την οποία μετέφεραν το σκοτσέζικο σπιλ ποδοσφαίρου στην περιοχή του Κεντ. «Η Ρόγιαλ Εντζινιάρς ήταν η πρώτη ομάδα που έπαιξε το “συνδυασμένο” ποδόσφαιρο πάσας και ντρίμπλας», έγραψε στην εφημερίδα *Sheffield Independent* το 1930 ο Γ. Ε. Κλεγκ, ένας πρώην ποδοσφαιριστής της Σέφιλντ. «Παλιότερα, τα ματς που παίζαμε εναντίον τους τα κερδίζαμε, αλλά εκπλαγήκαμε πάρα πολύ, όταν μέσα σε μία περίοδο υιοθέτησαν μία “στρατιωτική ποδοσφαιρική τακτική”, με αποτέλεσμα η Σέφιλντ να χάνει με διαφορά από αυτούς, εξαιτίας της νέας τακτικής».

Η αντίληψη του πάσινγκ γκέιμ εμφυτεύθηκε στα σχολεία που έπαιζαν ποδόσφαιρο από τον αιδεσιμότατο Σπένσερ Γουόκερ, που επέστρεψε ως καθηγητής στο κολέγιο του Λάνσινγκ, όπου είχε φοιτήσει, και με αυτό το σπιλ κατάφερε να μετατρέψει ένα σκοροποχώρι σε μία καλά οργανωμένη ομάδα. «Το πρώτο που παρατήρησα», έγραψε, «ήταν η συγκέντρωση όλων των επιθετικών γύρω από τον κεντρικό κυνηγό, όπου κι αν πήγαινε εκείνος. Έτσι, έφτιαξα κάποιους κανόνες. Κανόνας πρώτος: Συγκεκριμένες θέσεις για όλους τους επιθετικούς, με την μπάλα να περνάει με πάσα από τον ένα στον άλλο. Έπρεπε να δείτε την έκφραση στα πρόσωπα των πρώτων μας αντιπάλων, που έμοιαζε να λέει: “Πού στο καλό ήρθαμε;”»

Παρά το σκεπτικισμό του Άλκοκ, γρήγορα έγινε φανερό ότι ο τρόπος παιχνιδιού που βασιζόταν στην πάσα αποτελούσε το μέλλον του ποδοσφαίρου. Η ομάδα των Καρθουσιανών, που κέρδισε την ομάδα του Ίτον με 3-0 στον τελικό του Κυπέλλου, το 1881, ξεχώρισε για τους συνδυασμούς της, ιδιαίτερα για εκείνους ανάμεσα στον Ε. Πρίνσεπ και τον

Ε. Πάρι, ενώ την επόμενη χρονιά το μοναδικό γκολ της ομάδας του Ίτον, που της έδωσε τη νίκη με 1-0 επί της Μπλάκμπερν Ρόβερς (της πρώτης ομάδας από τον Βορρά που έφθασε στον τελικό κυπέλλου), προήλθε, όπως έγραψε ο Γκριν στην ιστορία του κυπέλλου, «από συνεχείς ντρίμπλες και μία σέντρα» από τον Ά. Νταν, ο οποίος μεταβίβασε την μπάλα στον Γ. Άντερσον. Και να σκεφτεί κανείς ότι η ομάδα του Ίτον βασιζόταν στην ντρίμπλα.

Η τελική παράσταση του παιχνιδιού που βασιζόταν στην ντρίμπλα ήρθε το 1883. Για πρώτη φορά στη διοργάνωση του κυπέλλου υπήρχαν περισσότερες συμμετοχές ομάδων που είχαν την έδρα τους εκτός του Λονδίνου και για πρώτη φορά το κύπελλο πήγε βόρεια, καθώς η Μπλάκμπερν Ολίμπικ κέρδισε στον τελικό την ομάδα του Ίτον. Η εποχή του ερασιτεχνισμού –τουλάχιστον με τους όρους της θεωρίας των συστημάτων– είχε τελειώσει. Κάτι που επιβεβαιώθηκε δύο χρόνια αργότερα με τη νομιμοποίηση του επαγγελματισμού από την ποδοσφαιρική ομοσπονδία.

Όλοι οι παίκτες της Ολίμπικ είχαν δουλειές πλήρους απασχόλησης και το ποδόσφαιρο γι' αυτούς ήταν χόμπι. Έτσι, ο προπονητής τους και μεσοαμυντικός της ομάδας, ο Τζακ Χάντερ, δημιούργησε αίσθηση με την επιλογή του, να τους οδηγήσει στο Μπλάκπουλ σε ένα προπονητικό κέντρο, πριν από τον τελικό. Κάτι τέτοιο δεν συνιστούσε, βέβαια, μία ερασιτεχνική προσέγγιση στο παιχνίδι. Από την αρχή του παιχνιδιού, η ομάδα του Ίτον έμεινε εξαιτίας ενός τραυματισμού με 10 παίκτες, αλλά ακόμη και πλήρης να ήταν η ομάδα τους, είναι αμφίβολο αν θα μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα με την ασυνήθιστη τακτική της Ολίμπικ, που βασιζόταν σε μακριές ψηλοκρεμαστές μπαλιές από τη μία πλευρά του γηπέδου στην άλλη. Το νικητήριο γκολ σημειώθηκε στην παράταση και ήταν χαρακτηριστικό της όλης εικόνας του παιχνιδιού. Μία παράλληλη σέντρα από τα δεξιά και τον Τόμι Ντιούχαρστ, που έφτιαχνε το παιχνίδι της ομάδας, βρήκε τον Τζίμι Κόστλεϊ, έναν επιθετικό που έμπαινε στον κενό χώρο από τα αριστερά, ο οποίος είχε την ψυχραιμία να παρακάμψει την αντίδραση του Τ. Ρούλινσον, που βρισκόταν στο τέρμα του Ίτον.

Στη Σκωτία, η υπεροχή του παιχνιδιού που βασιζόταν στην πάσα δεν αποτελούσε είδηση. «Δείτε οποιαδήποτε ομάδα έχει έρθει στο προσκήνιο», έγραψε ο αρθρογράφος της στήλης «Σίλας Μάρνερ» στην εφημερί-

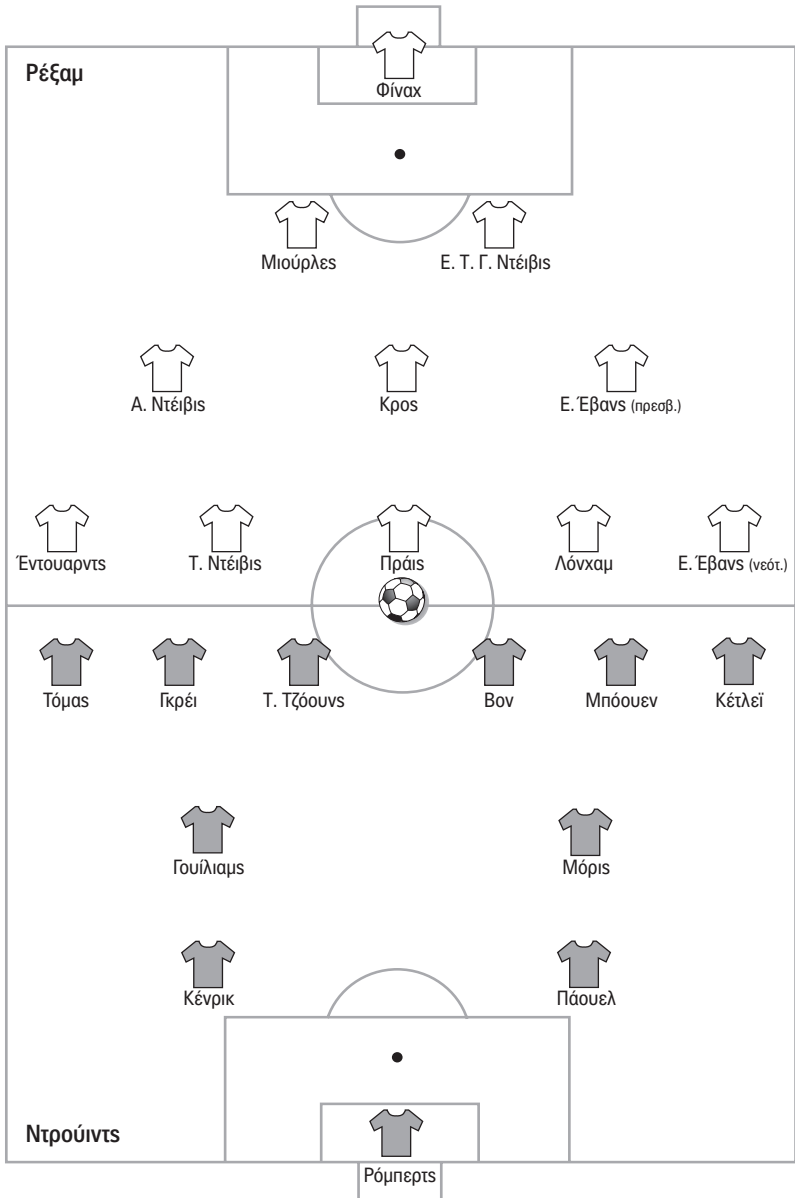
δα *Scottish Umpire*, τον Αύγουστο του 1884, «και θα παρατηρήσετε ότι τα μεγάλα βήματα προόδου άρχισαν από τότε που το άγριο και ακατάστατο παιχνίδι έδωσε τη θέση του στη γρήγορη πάσα ακριβείας κι έριξε το βάρος περισσότερο στην ολοκληρωτική επικράτηση επί του αντιπάλου παρά στην απλή επιθυμία της γελοιοποίησής του». Δεν είχαν πειστεί, όμως, όλοι γι' αυτό. Δύο μήνες αργότερα, όταν η Τζέμισταουν Αθλέτικ ηττήθηκε με 4-1 από τη Βείλ του Λίβεν στο Κύπελλο Σκωτίας, ο «Ολύμπιος» ήταν πολύ καυστικός για το συνδυασμένο τους στυλ παιχνιδιού, στο σχολίο του με τίτλο «Στα πλευρά» στην *Umpire*: «Το διαίρει και βασίλευε ήταν το αγαπημένο ρητό του Μακιαβέλι, όταν δίδασκε τους άρχοντες πώς να κυβερνούν... Τι μπορώ να πω για τις προσπάθειες της Τζέμισταουν να επιβεβαιώσει την αλήθεια του ισχυρισμού; Η βάση του σκεπτικού τους ήταν σωστή, αλλά το συμπέρασμά τους τραγικά λανθασμένο. Έκαναν το τραγικό λάθος να χωριστούν οι ίδιοι αντί να χωρίσουν τους αντιπάλους τους, κι έτσι τιμωρήθηκαν. Και τι τιμωρία, ε; Μην το πείτε πουθενά, αλλά η στρατηγική δεν μπορεί να αντικαταστήσει 11 ζευγάρια γρήγορα πόδια».

Λοιπόν μπορεί, και μάλιστα το έκανε, προς μεγάλη απογοήτευση εκείνων που έμεναν κολημένοι στον παραδοσιακό τρόπο παιχνιδιού, τόσο στην Αγγλία όσο και στη Σκωτία. Και το έκανε με τον ακόλουθο τρόπο: Ο ένας από τους δύο κεντρικούς επιθετικούς, που συνήθιζαν να εναλλάσσουν ρόλους στο πάσινγκ γκέιμ, μεταφέρθηκε λίγο πιο πίσω, προς τη μεσαία γραμμή, κι έτσι έγινε στη διάρκεια της δεκαετίας του 1880 ο σέντερ χαφ, ο κεντρικός μέσος στο σύστημα 2-3-5, την πυραμίδα. Υπάρχει μία διαδεδομένη αντίληψη, όπως εκφράστηκε για παράδειγμα από τον Ούγγρο προπονητή Αρβάντ Τσέναντι στο εγχειρίδιό του *Soccer [Το ποδόσφαιρο]*, που άσκησε τεράστια επιρροή, ότι το 2-3-5 χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Κέιμπριτζ το 1883. Όμως υπάρχουν ενδείξεις, ότι αυτό το σύστημα το χρησιμοποιούσαν 6 χρόνια νωρίτερα. Η Νότιγγαμ Φόρεστ ήταν από τις ομάδες που ακολούθησαν με ενθουσιασμό το 2-3-5 στα τέλη της δεκαετίας του 1870, χάρη στην πειραματική διάθεση του αρχηγού τους Σαμ Γουίντοουσον, που ήταν επίσης και εφευρέτης της επικνημίδας.

Σίγουρα, η Ρέξαμ χρησιμοποιούσε ένα σέντερ χαφ, όταν αντιμετώπισε την Ντρουίντς στον τελικό κυπέλλου της Ουαλίας, το 1878. Ο αρχηγός

Αντιστρέφοντας την πυραμίδα

ΡΕΞΑΜ-ΝΤΡΟΥΙΝΤΣ, 1-0, ΤΕΛΙΚΟΣ ΚΥΠΕΛΛΟΥ ΟΥΑΛΙΑΣ, 30 ΜΑΡΤΙΟΥ 1878, ΑΚΤΟΝ

τους και ο ένας από τους δύο αμυντικούς, ο Τσαρλς Μιούρλες, ένας κτηματομεσίτης της περιοχής, αποφάσισε να αποσύρει από την επίθεση τον Έ. Κροϋς, επειδή πίστευε ότι η ταχύτητα του κεντρικού επιθετικού που έμενε, του Τζον Πράις, αρκούσε για να αναπληρώσει οποιοδήποτε κενό στην επίθεση. Εκ των υστέρων δικαιώθηκε, καθώς ο Τζέιμς Ντέιβις, δύο λεπτά πριν από τη λήξη, πέτυχε το μοναδικό γκολ σε ένα σκληρό παιχνίδι.

Η σταδιακή εξάπλωση του 2-3-5 μετέτρεψε σύντομα τον κεντρικό μέσο –το σέντερ χαφ, όπως λεγόταν– σε μοχλό ανάπτυξης της ομάδας, ένα ρόλο που απέχει παρασάγγας από το σκληρό ρόλο του κεντρικού αμυντικού, στον οποίο θα μετατοπιζόταν με το πέρασμα των χρόνων. Ήταν ένας πολυτάλαντος ποδοσφαιριστής, που μπορούσε να παίξει σε όλες τις θέσεις της άμυνας και της επίθεσης. Ήταν, όπως τον χαρακτήρισε ο μεγάλος Αυστριακός θεωρητικός του ποδοσφαίρου, ο Βίλι Μάισλ, «ο σπουδαιότερος ποδοσφαιριστής του γηπέδου».

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον ήταν αυτό που έκανε η εφημερίδα *Sheffield Independent* τον Οκτώβριο του 1878, κατά τη διάρκεια ενός παιχνιδιού επίδειξης ανάμεσα στους «κόκκινους» και τους «μπλε», όταν παρουσίασε τον αγωνιστικό σχηματισμό κάθε ομάδας με 4 αμυντικούς, 1 μέσο και 5 επιθετικούς. Βέβαια, δεν υπάρχει άλλη ένδειξη μέσα σε μία χρονική περίοδο 30 χρόνων, πως κάποια ομάδα σε ένα παιχνίδι χρησιμοποίησε περισσότερους από 2 αμυντικούς. Μάλλον πρόκειται για ένα 2-3-5, στο οποίο οι 2 ακριανοί τής μεσαίας γραμμής γύριζαν και μάρκαραν τους επιθετικούς, τον μέσα δεξιά και τον μέσα αριστερά.

Η ιδέα και μόνο να ρίξει μία ομάδα το βάρος στην άμυνα προκαλούσε ειρωνικές αντιδράσεις, όπως φαίνεται και από ένα δημοσίευμα της *Scottish Athletic Journal* τον Νοέμβριο του 1882, με το οποίο καταδικάζοταν η συνήθεια «κάποιων ομάδων της υπαίθρου», να διατηρούν 2 αμυντικούς που δεν θα απομακρύνονταν πάνω από 20 μέτρα από την εστία – οι οποίοι, όπως σημειώνει ο αρθρογράφος, «χρησίμευαν απλώς για να έχει ο τερματοφύλακας κάποιους να μιλάει». Χαρακτηριστικός εκφραστής αυτής της αντίληψης ήταν η ομάδα της Λούγκαρ Μπόσγουελ Θισλ, που είχε 9 επιθετικούς. Όμως οι αντιδραστικοί έδιναν μία μάχη που είχε ήδη χαθεί και η Ντάμπαρτον ήταν αυτή που αγωνιζόμενη με 2-3-5 νίκησε τη Βέιλ του Λίβεν στον τελικό του Κυπέλλου της Σκωτίας, το 1883.

Την κυριαρχία του 2-3-5 την επιβεβαίωσε η επιτυχία της Πρέστον Νορθ Εντ κατά τη δεκαετία του 1880. Αρχικά ήταν ένας σύλλογος που είχε τμήματα κρίκετ και ράγκμπι, και το 1878 έπαιξε ένα ματς εναντίον της Ίγκλεϊ, με τους κανόνες που είχε ορίσει η ομοσπονδία. Δεν υπάρχουν στοιχεία για τις θέσεις των ποδοσφαιριστών σε εκείνο το παιχνίδι, αλλά τον Νοέμβριο της επόμενης χρονιάς αντιμετώπισαν τη Χάλιγουελ με την κλασική διάταξη του 2-2-6. Αυτό μεταφράζεται σε 2 αμυντικούς, 2 μεσαίους και 6 επιθετικούς, από τους οποίους 2 ήταν τοποθετημένοι στο πλάι δεξιά, 2 στο πλάι αριστερά και 2 σέντερ φορ. Η Πρέστον εντάχθηκε την περίοδο 1880-81 στην ποδοσφαιρική ένωση του Λανκασίρ και παρά το γεγονός ότι στην αρχή δυσκολεύτηκαν, η άφιξη μίας παρέας Σκοτσέζων ποδοσφαιριστών μεταμόρφωσε την ομάδα. Τα πρώτα αγωνιστικά αρχεία του συλλόγου δείχνουν πως το 1883 η Πρέστον παρατασσόταν στο γήπεδο με 2-3-5. Δεν είναι ξεκάθαρο ποιος είχε αυτή την ιδέα, αλλά είναι γνωστό ότι ο Τζέιμς Γκλέντχιλ, ένας γιατρός και δάσκαλος επίσης, που προερχόταν από τη Γλασκόβη, έδωσε μία σειρά διαλέξεων «και με τη βοήθεια επιλεγμένων ειδικών έδειξε πάνω σε έναν πίνακα τις δυνατότητες του συστήματος», όπως αναφέρει στην ιστορία του συλλόγου ο συγγραφέας Ντέιβιντ Χαντ. Με αυτό το σύστημα, η Πρέστον κέρδισε τα δύο πρώτα πρωταθλήματά της και μάλιστα το πρώτο, στην περίοδο 1887-8, χωρίς να χάσει ούτε ένα παιχνίδι. Η Εθνική Αγγλίας έπαιξε με 2-3-5 για πρώτη φορά εναντίον της Σκοτίας στο 1884, και τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς το σύστημα είχε διαδοθεί τόσο πολύ, που όταν η Νοτς Κάουντι πήγε στον Βορρά για ένα φιλικό παιχνίδι με τη Ρενφριουσαίρ, η εφημερίδα *Umpire* δημοσίευσε χωρίς σχόλιο τις συνθέσεις των δύο ομάδων με διάταξη 2-3-5. Η Εθνική Σκοτίας χρησιμοποίησε τη διάταξη της «πυραμίδας» για πρώτη φορά το 1887 εν μέσω αντιδράσεων, επειδή χρησιμοποίησε μία τακτική που θεωρούνταν αγγλική. Το ύφος που είχε ένα δημοσίευμα στην εφημερίδα *Scottish Referee* το 1889, το οποίο αναφερόταν στο προφίλ του ποδοσφαιριστή της Σέλτικ, Τζέιμς Κέλι, δείχνει ότι η αντιπαράθεση γύρω από το 2-3-5 είχε τερατιστεί. «Υπάρχουν πολλοί που πιστεύουν πως όταν η Σκοτία υιοθέτησε τη θέση του σέντερ χαφ, θυσίασε μεγάλο μέρος από τη δύναμη που είχε στο παιχνίδι της», έγραφε. «Δεν συμμεριζόμαστε εντελώς αυτή την άποψη, και μάλιστα, αν οι ποδοσφαι-

ριστές που αγωνίζονται για τις ομάδες μας στη συγκεκριμένη θέση, είναι του διαμετρήματος του κυρίου Κέλι, δεν τίθεται θέμα συζήτησης και δεν υπάρχει λόγος να μετανιώσουμε, που στη συγκεκριμένη περίπτωση ακολουθήσαμε τους Άγγλους».

Το αγωνιστικό σύστημα της πυραμίδας αποτέλεσε την παγκόσμια ποδοσφαιρική σταθερά σε ό,τι αφορά την τακτική, μέχρι την αλλαγή του κανόνα του οφσάιντ, το 1925, που οδήγησε την Αγγλία στην ανάπτυξη ενός νέου αγωνιστικού συστήματος, του WM. Όπως κάποτε ο ενδεικτικός τρόπος για να αγωνιστεί μια ομάδα ήταν το παιχνίδι που βασιζόταν στην ντρίμπλα και τη φουλ επίθεση, έτσι και το 2-3-5 έγινε η λυδία λίθος της τακτικής.